

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tea Sečki

Etnični konflikti med Srbi in Albanci na Kosovu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tea Sečki

Mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

Etnični konflikti med Srbi in Albanci na Kosovu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Etnični konflikti med Srbi in Albanci na Kosovu

Svet se od druge svetovne vojne zaveda, kakšnih grozot je zmožen človeški um. Cilj današnje mednarodne skupnosti, ki pa jo vodijo tudi skriti motivi, je, da bi ponovitev te tragedije lahko preprečili. Glede na to, da je bil razpad Jugoslavije v 90. letih prejšnjega stoletja eno izmed najbolj krvavih kriznih žarišč na svetu, in kjer so politične razmere še vedno napete, ni nenavadno, da je bilo to območje pod stalnim nadzorom medijev in nadnacionalnih institucij. Te brutalnosti, ki so se godile v naši neposredni bližini, so večinoma zanetili spori med narodi, ki so bili podkrepljeni z religijsko pripadnostjo in samim razvojem zgodovinskih dogodkov. Prihaja čas, ko bo potrebno le-te odpraviti in se posvetiti temam, ki so življenjskega pomena za vse ljudi, ne glede na rasno, narodno, religijsko ali ideološko pripadnost. Pred tem pa je vendarle nujno potrebno razčistiti stare zamere med pripadniki različnih etničnih skupin na Balkanu in drugod po svetu.

Ključne besede: etnični konflikti, verska pripadnost, Albanci, Srbi, mednarodna skupnost

Ethnic disputes between Serbs and Albanians in Kosovo

Since the second world war the world has been aware of atrocities only a human mind can produce. Preventing such tragedy from happening again is the main goal of modern international community. Disintegration of Yugoslavia was one of the bloodiest episodes in the last decade of the previous century and tensions between peoples in the area are still present. That is why most of the attention of media and transnational institutions was focused on situation in the Western Balkans. Brutalities that happened in our neighbourhood had started because of inter-ethnic disputes, collisions of different religions and various historical events. It is high time these are resolved and start solving other problems that are important for all of us regardless of racial, national, religious, and ideological membership. But before that it is necessary to end conflicts among different ethnic communities in the Balkans as well around the world.

Key words: ethnic disputes, religious beliefs, Albanians, Serbs, international community

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 METODOLOŠKI NAČRT	8
1.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	8
1.3 CILJI NALOGE	9
1.4 METODOLOGIJA	9
1.5 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE	10
2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV	11
2.1 ETNIČNI KONFLIKTI	14
2.2 VERSKI KONFLIKTI	15
2.3 VELIKOSRBSKA IDEJA	15
2.4 VELIKOALBANSKA IDEJA	15
2.5 MEDNARODNA SKUPNOST	16
3 KRATKA ZGODOVINA SRBOV IN ALBANCEV NA KOSOVU	17
3.1 SELITVE NARODOV	17
3.2 SREDNJI VEK	18
3.3 NOVI VEK	20
3.4 SODOBNOST	22
4 ZGODOVINA KONFLIKTA	25
4.1 KONFLIKTI MED SRBI IN ALBANSKI V SREDNJEM VEKU	26
4.2 KOSOVO MED 16. IN 20. STOLETJEM	27
4.3 DOGAJANJE MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	29
4.4 JUGOSLOVANSKO OBDOBJE	30
5 REŠEVANJE KONFLIKTA	37
5.1 KAJ JE BILO ŽE STORJENEGA?	37
5.1.1 Dogovor iz Rambouilleta	38
5.1.2 Resolucija VS OZN 1244	42
5.1.3 Dejavnosti Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE)	45
5.1.4 OZN - UNMIK	46
5.1.5 EU in Kosovo	48
5.1.6 Ahtisaarijev načrt	50
5.2 MOŽNE REŠITVE KONFLIKTA	53
6 SKLEPI	56
6.1 VPLIV RELIGIJE NA KONFLIKTE	56
6.2 VPLIV ZGODOVINSKIH OKOLIŠČIN	58
6.3 VPLIV VELIKOSRBSKE IN VELIKOALBANSKE IDEJE	60
6.3.1 Velikosrbska ideja	60
6.3.2 Velika Albanija	62
6.4 VPLIV MEDNARODNE SKUPNOSTI NA KONFLIKTE	64
7 LITERATURA	64

SEZNAM KRATIC

AKMO Avtonomna kosovsko-metohijska oblast
AVNOJ Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije
BIH Bosna in Hercegovina
CK KPJ Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije
CK ZK Centralni komite Zveze komunistov
EU Evropska unija
EULEX The European Union Rule of Law Mission in Kosovo
EUSR The Office of the European Union Special Representative
FNRJ Federativna narodna republika Jugoslavija
HRW Human Rights Watch
ICJ International Court of Justice
JNA Jugoslovanska narodna armada
KFOR Kosovo force; sile NATO, ki sodelujejo pri vzdrževanju miru na Kosovu
KIPRED Kosovar Institute for Policy Research and Development
KPJ Komunistična partija Jugoslavije
Kraljevina SHS Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev
MUP Ministarstvo unutrašnjih poslova (Ministrstvo za notranje zadeve)
NATO North Atlantic Treaty Organization
NOB Narodnoosvobodilni boj
OVK Osvobodilna vojska Kosova
OVSE Organizacija za sodelovanje in varnost v Evropi
SANU Srpska akademija nauke i umjetnosti
SAP Samostojna avtonomna pokrajina
SFRJ Socialistična federativna republika Jugoslavija
SPC Srbska pravoslavna cerkev
SSKJ Slovar slovenskega knjižnega jezika
UDBA Uprava državne varnosti
UNHCR Visoki komisariat Združenih narodov za begunce
UNMIK Misija OZN na Kosovu

UNOSEK United Nations Office of the Special Envoy for Kosovo

VS OZN Varnostni svet Organizacije združenih narodov

ZDA Združene države Amerike

ZKJ Zveza komunistov Jugoslavije

ZRJ Zvezna republika Jugoslavija

ZSSR Zveza sovjetskih socialističnih republik

1 UVOD

Že Winston Churchill je nekoč dejal, da je Balkan sod smodnika. Njegove besede so dobile še večjo veljavo koncem 80. in začetek 90. let 20. stoletja, ko so se v takratni Jugoslaviji začele kazati nacionalistične in osamosvojitvene težnje nekaterih jugoslovanskih republik. Zaradi močnega vpliva nekaterih politikov, ki so usodno vplivali na javno mnenje, in zaradi težke ter negotove gospodarske situacije, so se v takratni SFRJ pojavila oz. še okrepila nasprotja med Albanci in Srbi na območju avtonomne pokrajine Kosovo. Kot piše Gagnon (2004, 10), je večina zahodnih novinarjev, akademikov in oblikovalcev politik¹ uporabila besede iz obdobja predmoderne: plemenska ureditev, etnično sovraštvo, kulturna nezadostnost, iracionalnost; na kratko, Balkan kot antiteza sodobnega Zahoda. Menim, da bi rešitev kosovskega vprašanja lahko postala model reševanja muslimansko-krščanskih konfliktov drugod v Evropi (BIH) in svetu, saj so Albanci, ki so muslimani, za razliko od ostalih naklonjeni ameriški in zahodnoevropski politiki. Na drugi strani pa bi lahko le še poglobila spopad med dvema različnima civilizacijama.

Balkan je zaradi svojega političnega, vojaško-strateškega, ekonomskega in gospodarskega značaja v celotni zgodovini bil na udaru azijskih in evropskih sil, ki so preprečevale normalne tokove in procese etničnega, nacionalnega in državnega konstituiranja (Petković 1978, 125). Njegovo zgodovino so v 20. in 21. stoletju krojile svetovne in evropske velesile, ki so v njem videle predvsem uresničitev svojih gospodarskih in političnih teženj. Mnogim balkanskim državam in narodom so krojile usodo in povsem upravičeno lahko trdimo, da so tudi one pripomogle k zapleteni politični situaciji, ki je vidna še danes in katere žrtev so največkrat prebivalci na etnično mešanih ozemljih kot v primeru Kosova.

Danes je Kosovo samostojna država, ki jo je priznalo večji del demokratičnih držav (Velika Britanija, Francija, Združene države Amerike, Avstralija, Nemčija, Slovenija

---

¹ V tekstu Gagnon piše o »policy-makerjih«. Ker v slovenščini ni ustreznega izraza, bom uporabila prevod »oblikovalci politik«.

...).² Kljub temu pa konflikti med največjima etničnima skupinama redno eskalirajo. Temu botruje predvsem srbsko prepričanje, da je Kosovo srce Srbije in da so do njega zaradi zgodovine, kulture in vere upravičeni. Temu nasprotujejo Albanci, ki so tam prevladujoča narodnost, poleg tega pa se opirajo na teorijo o njihovem ilirskem poreklu, po katerem naj bi bili oni prvi naseljenci tega območja.

Pri tej tematiki me še posebej zanima, zakaj se je v toliko letih nabralo tako veliko zamer med tema etničnima skupinama, zakaj je sovraštvo začelo strmo naraščati ob razpadanju Jugoslavije, kako bi se lahko lotili (in kako so se lotevali) reševanja konflikta s pomočjo mednarodne skupnosti ter s kakšnimi metodami bi morali pristopiti k problemu.

1.1 Metodološki načrt

Predstavila bom problematiko etničnih konfliktov na Kosovu. Poskusila bom orisati zgodovino odnosov teh dveh etničnih skupnosti, kaj je bilo narejeno za reševanje in spodbujanje konflikta ter kaj bi se lahko naredilo za omilitev oziroma odpravo konflikta. S pisanjem diplomske naloge si bom poskusila odgovoriti na štiri zastavljena raziskovalna vprašanja.

1.2 Raziskovalna vprašanja

Namesto hipotez sem si zastavila štiri raziskovalna vprašanja, ki se ukvarjajo z nastankom konflikta in njegovo rešitvijo.

Prvo raziskovalno vprašanje se bo dotaknilo vprašanja religije in nastanka konflikta. Zanima me, koliko sta islam kot vodilna religija Albancev in pravoslavlje Srbov vplivala na razvoj konflikta.

---

² Seznam držav, ki so priznale Kosovo, je dostopen na spletni strani Ministrstva za zunanje zadeve Republike Kosovo: <http://www.ks-gov.net/MPJ/Njohjet/tabid/93/Default.aspx> (4. marec 2009).

Naslednji dejavnik nastanka konflikta so zgodovinske okoliščine in koliko so le-te pripomogle k eskalaciji napetosti med Albanci in Srbi.

Predvsem aktualno je tretje raziskovalno vprašanje, s katerim bom poizkusila ugotoviti, če sta za nastanek konflikta krivi velikoalbanska in velikosrbska ideja.

Četrto vprašanje je namenjeno predvsem reševanju samega konflikta, saj menim, da ga srbska in albanska politika ne znata ustrezno sami rešiti. V tem delu se bom osredotočila na delovanje in vpliv mednarodne skupnosti pri reševanju konflikta. Zanimalo me bo, če ga je sploh možno odpraviti in kako se lotiti tega evropskega gordijskega vozla.

1.3 Cilji naloge

V diplomskem delu bom poskusila pojasniti nastanek konfliktov na območju Republike Kosovo. Pri tem se bom osredotočila na zgodovinski razvoj območja ter z njim povezanimi družbenimi okoliščinami.

V svoji nalogi bom podala pregled reševanja konflikta, možnih orodij pri reševanju konfliktov, kaj je že bilo narejenega v tej smeri in kaj bi se še lahko dalo narediti.

Sprva bom za lažje razumevanje naloge opredelila in razložila osnovne pojme iz zgoraj zastavljenih raziskovalnih vprašanj, kasneje pa bom prešla na pojasnjevanje zgodovine tega dela Balkana in konfliktov ter možne smernice za reševanje le-tega.

1.4 Metodologija

Da bom lahko raziskovalna vprašanja potrdila ali ovrgla, bom uporabljala naslednja metodološka sredstva:

- analiza primarnih virov: zakoni, pogodbe, resolucije, ki se uporabljajo ali so že bili uporabljeni pri reševanju konflikta ali se ga dotikajo;

- analiza sekundarnih virov: članki, knjige, viri na internetu;
- deskriptivna analiza, ki jo bom uporabila za razlago pojmov, ki so povezani z razumevanjem etničnih konfliktov;
- zgodovinska analiza, s katero bom predstavila razvoj in začetek etničnega konflikta.

1.5 Struktura diplomske naloge

Diplomsko delo je sestavljeno iz sedmih poglavij, ki se vsebinsko in drugače dopolnjujejo. Nekatera poglavja se zaradi preglednosti delijo še na podpoglavja.

V prvem poglavju so predstavljeni uvod, raziskovalna vprašanja, cilji, metodologija in struktura diplomske naloge.

Drugo poglavje vsebuje opredelitev osnovnih pojmov iz raziskovalnih vprašanj. Opredelila sem naslednje pojme: etnični konflikti, velikoalbanska in velikosrbska ideja, verski konflikti ter mednarodna skupnost. Podala bom tudi nekaj teoretičnih izhodišč o nacionalizmu in nacionalnem gibanju.

Tretje poglavje se ukvarja z zgodovino območja, kjer je danes locirana Republika Kosovo. To poglavje se tematsko navezuje na četrto poglavje, saj so selitve ljudstev, vdori ljudstev in trki različnih kultur ključnega pomena za nastanek konfliktov.

Četrto poglavje sestoji iz opisa zgodovine sobivanja Srbov in Albancev na območju Kosova. Menim, da so konflikti posledica zgodovinskih okoliščin, zato sem to komponento konflikta vključila tudi v raziskovalno vprašanje.

V petem poglavju so opisani načini reševanja medetničnih konfliktov, in sicer na teoretični ravni kot tudi na primeru Srbov in Albancev. V tem poglavju se ukvarjam z možnimi rešitvami tega problema kakor tudi z že izrabljenimi možnostmi.

V šestem poglavju so predstavljene ugotovitve, ki izhajajo iz zastavljenih raziskovalnih vprašanj.

V sedmem poglavju je seznam literature in internetnih virov.

2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

Opredelila bom pojme etnični konflikti, verski konflikti, velikosrbska ideja, velikoalbanska ideja in mednarodna skupnost, ki so hkrati jedro raziskovalnih vprašanj in na katerih temelji moja diplomatska naloga. Poleg teh pojmov se mi zdi smiselno, da napišem tudi nekaj o kategoriji naroda in o nacionalizmu.

V literaturi zasledimo različne definicije nacionalizma, med drugim tudi Smithovo, ki pravi, da je nacionalizem ideološko gibanje, ki si prizadeva za pridobitev ali ohranitev avtonomije, enotnosti in identitete obstoječega ali potencialnega naroda (nacije) (v Rizman ur. 1991, 21). Še bolj podrobno razlago etnonacionalizma razdela Rizman in se pri tem sklicuje na Johna Breuillyja. Podane so naslednje razlage te ideologije:

- nacionalistična, ki pravi, da so nacionalisti tako v politiki kot v teoriji poskušali v zgodovini realizirati tisto tendenco, ki jo narodi izkazujejo kot zahtevo po samostojnosti. Nacionalizem potisne na stran vse druge identitete in zagovarja vdanost eni sami;
- komunikacijska razlaga gleda na narod kot na razvit sistem notranjih komunikacij, ki proizvajajo občutek skupne identitete;
- marksistična razlaga opisuje nacionalizem kot izraz in instrument enega samega razreda, kot opredelitev koalicije več razredov, od katerih vsak zasleduje lastne racionalne interese in kot izraz interesov enega razreda, ki uspe tudi druge razrede nagovoriti, da podprejo nacionalistično opcijo;
- psihološki pristop poudarja pomen potrebe ljudi, da se identificirajo s širšimi cilji in skupinami. Nacionalizem tako opredeli kot vztrajanje važnosti identitete posebne kulturne skupine za temeljne politične zahteve in dejavnosti;

- funkcionalni pristop in njegova razlaga etnonacionalizma opozarjata na funkcionalno vlogo nacionalizma pri prehodu iz tradicionalne identitete k moderni. Nacionalizem se v taki situaciji ponudi kot varni vodič iz družbene krize (Rizman v Rizman ur. 1991, 28–31).

Nacionalizem, kot ga razume Smith (2005, 16–18), je predvsem družbenopolitično gibanje³, ki poudarja kulturno zasnovo in reprezentacijo. Gre za ponovno odkrivanje narodove zgodovine, oživljanje jezika, raziskovanje narodove književnosti, ljudske umetnosti, obrti, glasbe in folklore na splošno. Začetek nacionalizma se začne s književnimi deli, glasbenimi prireditvami itd. in ne z različnimi političnimi zbori, kot bi nemara kdo pričakoval. Pomembni lastnosti sta simbolika in jezik. Sem spadajo himne, zastave, barve in vzorci na le-teh, in sicer z namenom, da povzamejo lastnosti naroda in spodbudijo občutek enotnosti med ljudmi. Pomembno vlogo igrajo še razni spomeniki vojakom, nacionalne akademije za umetnost in znanost, vojaške parade in festivali ter prazniki. Podobno opredeljuje nacionalizem tudi Tamir (2008, 12), ko v jedro nacionalizma postavi kulturne zahteve, zaradi česar je bila deležna številnih kritik. Po mnenju Tamirjeve (2008, 130) nacionalisti svoje zahteve opravičujejo s sklicevanjem na posebno kulturo, zgodovino in religijo svojega naroda. Tudi Todorov (v Rizman 1991, 145) loči med kulturnim in državljanskim nacionalizmom. Medtem ko kulturni afirmira specifičnost nekega naroda in del tega naroda ter ga odlikuje, pa se državljanski v svoji egoistični obliki pretvori v šovinizem in se kaže v carinskih spopadih in ekonomskih vojnah, če že ne gre za totalne vojne

Trije temeljni ideali nacionalizma so nacionalna avtonomnost (politična svoboda oz. nacionalna samovlada), nacionalna enotnost (družbeno in kulturno zedinjenje pripadnikov naroda) ter nacionalna identiteta (skrb za kolektivni značaj in njegove zgodovinsko-kulturne temelje). Osrednja sestavina nacionalizma je slednja, pri kateri gre za reproduciranje vzorcev vrednot, simbolov, spominov, mitov in ostalega, kar tvori dediščino narodov (Smith 2005, 30, 39–41). Podobno nacionalizem opredeli Alter (v

---

³ Menim, da je smiselno opozoriti na napako pri prevodu, ki me je rahlo zmotila. Prevod namreč razlaga nacionalizem kot družbeno gibanje, vendar pa je le-ta ideologija, ki je lahko podlaga za nacionalno gibanje. Medtem ko gre pri ideologiji za nek abstrakten skupek idej, pa je nacionalno gibanje udejanjanje le-teh oziroma neke vrste materializacija idej.

Rizman 1991, 224), ki med sestavine nacionalizma prišteva zavest o edinstvenosti oziroma posebnosti neke skupine ljudi, še posebej glede na njihovo etnično, lingvistično ali religiozno homogenost, poudarjanje skupnih sociokulturnih vedenjskih norm in zgodovinskega spomina ter občutek skupnega poslanstva. Doda še prezir in sovraštvo do drugih narodov/ljudstev.

Za nacionalizem Srbov je značilno, da se je razvil iz identifikacije s srednjeveško državo in cerkvijo, saj se je zgodovinski spomin naroda ohranjal skozi pesmi in zgodbe o stari kraljevini, ki so jo premagali Turki, kralji pa so postali heroji in celo razglašeni za svetnike s strani SPC (Smith 2005, 116), medtem ko moramo razvoj nacionalizma Albancev na Kosovu razlagati na drugačen način, saj, kakor piše Smith (2005, 126), islam naj ne bi bil dovzeten za razvoj nacionalizma. Če izhajamo iz teorije, da vsaka družbenoekonomska formacija zahteva določeno vrsto kulture in ideologije (Smith 2005, 87), potem je smiselno trditi, da je do nastanka nove države prišlo tudi zaradi modernizacije albanske družbe na Kosovu, saj je, kakor piše Gellner (v Rizman 1991, 239), nacionalizem neizogibni ali vsaj naravni dodatek določenih pomembnih in očitnih značilnosti modernih ali modernizirajočih se družb. Do modernizacije je prišlo zaradi različnih dejavnikov kot npr. razvoj komunikacijskih tehnologij in njihova povečana dostopnost ter uporaba in preseljevanje. S tem imam v mislih veliko število kosovskih Albancev, ki so na delu v tujini in se redno vračajo v domovino. Prav tako je nastanek nacionalizma pri Albancih povzročil neenakomeren gospodarski razvoj Kosova, čeprav se je komunistično vodstvo rajnke SFRJ trudilo za odpravo nesorazmerij z ostalimi republikami. V povezavi z nacionalizmom kosovskih Albancev je zanimiva tipologija nacionalizma, ki sta jo razdelala Tiryakian in Nevitte (v Rizman 1991, 282–286). Po njunem obstajajo štirje tipi nacionalizma:

- prvi tip: Zahteve, ki jih elite v imenu nacionalnih držav postavljajo bodisi zunanjim ali notranjim skupnostim, katerih ozemlje in kultura se razlikujeta od ozemlja in kulture »naroda«, ki ga imamo za družbeno skupnost nacionalne države. Ta tip nacionalizma je bil dominantna sila pri združevanju različnih delov v enotno državo;
- drugi tip: Nacionalizem periferije – poistovetenje z nacionalno državo. V tem primeru gre za povezovanje elit s periferije z elitami v centru. Primer:

povezovanje vodstva Republike Srbske, ki je del Bosne in Hercegovine, z Republiko Srbijo;

- tretji tip: Nacionalizem periferije – umik (odmik) od modernosti. Ta nacionalizem opravičuje superiornost tradicionalnega načina življenja skupnosti nasproti modernističnim težnjam;
- četrti tip: Nacionalizem periferije – dohiteti modernost. Ta tip se pojavlja kot reakcija na obstoječo nacionalno državo ter njeno dominantno kulturo in institucijske strukture. »Center« je vzrok za družbeno stagnacijo in izkoriščanje prebivalcev periferije. Ta tip nacionalizma združuje kulturni razvoj naroda z močnim poudarjanjem obsežnih družbenih reform ter gospodarskega in tehnološkega razvoja. Poudarjeno je tudi nasprotje med narodno skupnostjo ter birokratskimi in hierarhičnimi strukturami nacionalne države.

Menim, da lahko ravno s četrtim tipom razložimo vzpon albanskega nacionalizma na Kosovu. Že od 80. let 20. stoletja so kosovski Albanci opozarjali na diskriminacijo s strani Srbov tako pri zaposlitvi v javni upravi ter »srbizacijo« takratne družbe.

Razvoj nacionalizmov ob razpadu Jugoslavije bi lahko razložili s pomočjo Giddensa in Manna, ki sta mnenja, da centralizirana, profesionalizirana in teritorializirana moderna država spodbudi nastanek le-tega (v Smith 2005, 96), kar je SFRJ sigurno bila. Upravljana je bila centralistično iz Beograda, razdeljena na teritorialne enote in strogo profesionalizirana.

2.1 Etnični konflikti

Etnično je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opredeljeno kot nanašajoč se na pleme, ljudstvo, narod (SSKJ 1994, 207). Ena izmed razlag konflikta, ki se mi je zdela najprimernejša, je vojna, spopad: meddržavni spor je prerasel v konflikt / neizogibnost vojaških konfliktov (SSKJ 1994, 424).

V literaturi z družboslovnega področja pa je moč zaslediti definicijo etničnih konfliktov kot izraz, ki opisuje vojno obnašanje državljanov proti skupini civilistov, in sicer na

podlagi njihove narodne, rasne ali verske pripadnost (Dictionary of Race, Ethnicity and Culture 2003, 90).

2.2 Verski konflikti

Eden izmed najstarejših izkazov verskih nasprotij na Zahodu je antagonizem med krščanstvom in islamom, ki izvira še iz časov križarstva, ki se v 19. stoletju nadaljuje s poskusom širitve Otomanskega cesarstva v jugovzhodni Evropi. Ljudje v tem delu Evrope so zahtevali drugačno in njim tujo versko identiteto, ki je bila v nasprotju z islamom. (Dictionary of Race, Ethnicity and Culture 2003, 288–9).

2.3 Velikosrbska ideja

Velikosrbska ideja je koncept, za katerega se je najbolj uporno boril Slobodan Milošević, in bi srbski manjšini na Hrvaškem ter v Bosni omogočila ostati del iste celostne politične skupnosti kot Srbi v Srbiji in Črni Gori (Mazower 2008, 138). Koncept Velike Srbije pa je postal aktualen že v 19. stoletju. Ko je bila leta 1878 Bosna in Hercegovina priključena Avstro-Ogrski, je načrt o dostopu do Jadranskega morja padel v vodo. Strategiji Velike Srbije so svoj pogled usmerili proti Makedoniji, saj naj bi imeli Makedonci etnično preddispozicijo, da se spremenijo v Srbe ali Bolgare (Jezernik 1998, 188–9). Slovenski zgodovinar Pirjevec pa piše o načrtih vidnega srbskega politika iz 30. let 19. stoletja Ilija Garašanina, po katerem bi Velika Srbija obsegala Vojno krajino ter Bosno in Hercegovino, dobršen del srednje in južne Dalmacije in Črno Goro (Pirjevec 2003, 17–18).

2.4 Velikoalbanska ideja

Ideja o Veliki Albaniji se je porodila leta 1878 z ustanovitvijo prizrenske lige (Liga za obrambo pravic albanskega naroda). Namen in načrt lige je bila ustanovitev »Velike

Albanije« kot samostojne enote v sklopu otomanskega cesarstva, ki bi obsegala vsa z Albanci naseljena ozemlja (»etnična Albanija«). Glede na zahtevo lige na kongresu v Skadru leta 1880 so pričakovali od sultana notranjo avtonomijo, ki bi zajela vse albanske kraje (Altimari in drugi 1984, 97–8). Kasneje (90. leta 20. stoletja) je to idejo oživila Osvobodilna vojska Kosova, ko je zahtevala samostojno Kosovo (Glenny 1999, 656–7).

2.5 Mednarodna skupnost

Mednarodno skupnost najboljše definirajo njene lastnosti:

- Sodobna mednarodna skupnost je splošna, v njene okvire je zajet ves svet, v katerem živimo. Podlaga te splošnosti je svetovni trg, politično izražanje nedeljivosti miru, medtem ko se pravni vidik izraža v kvantitativni splošnosti mednarodnega prava.
- Sodobni mednarodni pojav je globalni pojav. To pomeni, da se v njem povezujejo in združujejo številne razsežnosti z različno privlačnostjo, od političnih, gospodarskih, ideoloških, vojaških in tehnoloških do pravnih, znanstvenih, kulturnih in drugih.
- Značilnost družbenoekonomske baze mednarodnih odnosov je v njeni heterogenosti, to je v obstoju držav z različnimi družbenoekonomskimi sistemi in z različno stopnjo družbene razvitosti (Benko 1997, 18–20).

V drugi literaturi lahko zasledimo razlago mednarodne skupnosti s poudarkom na obstoju pravil mednarodnega prava, ki ureja odnose med njegovimi subjekti in določajo norme njihovega vedenja. Funkcija teh pravil je, da na ta način vzdržujejo določeno ravnovesje med dejavniki enotnosti in različnosti v mednarodni skupnosti, za katero je značilen pluralizem subjektov in odsotnost neke najvišje avtoritete, ki bi se ji podrejali, hkrati pa tudi rastoča medsebojna odvisnost (Benko 2000, 129). V isti knjigi Benko trdi, da institucionalistično razumevanje vztraja na konvencionalni podobi te skupnosti kot skupnosti držav, medtem ko se sociološko razumevanje mednarodne skupnosti razlikuje od institucionalističnega po tem, da razširja spekter njenih subjektov, kot tudi s tem, da

si zastavlja vprašanja o njeni naravi (Benko 2000, 130). Mednarodno skupnost s sociološko-političnega vidika sestavljajo narodi in države in specifično organizirani sistemi držav, razredi in družbene skupine, različne socialne in politične sile ter organizacije. Med njimi se razvijajo kompleksni odnosi ekonomskega, političnega, pravnega in kulturnega značaja, ki so pogojeni s strukturo in razvojem posameznih družbenoekonomskih formacij, z ekonomskimi in političnimi interesi razredov (Benko 2000, 132–3).

3 KRATKA ZGODOVINA SRBOV IN ALBANCEV NA KOSOVU

Selitve narodov, ki so potekale v prvem tisočletju našega štetja, so okvirno določile plemensko obarvanost predelov današnje Srbije in Kosova. Kasneje je prišlo do sprememb v religijah (tu mislim predvsem na vdore Turkov, ki so seznanili tedanje prebivalce Balkana z islamom in razcep znotraj krščanstva), ki so skupaj s selitvami ljudstev določile današnjo etnično sliko dotičnega območja.

3.1 Selitve narodov

T. i. selitve narodov so potekale nekje med 6. in 7. stoletjem našega stoletja. V tem času so na Balkan začeli prodirati tudi Slovani, katerih predniki so živeli v porečjih Visle, Dnjepra in Dnjestra. Voje (1994, 34) piše, da je ob naselitvi balkanskega polotoka tam ostalo več ali manj staroselskega prebivalstva. V strnjenih skupinah pa so se staroselci ohranili v dalmatinskih primorskih mestih in v notranjosti Balkana po planinah v Hercegovini, Srbiji, Makedoniji in Grčiji⁴.

Da balkanski polotok v času selitev ni ostal brez prebivalcev, dokazujejo Albanci, Aromuni, Grki in drugi potomci staroselcev. Slovani so jih izrinili iz plodnih dolin v hribovite predele, kjer so morali spremeniti način življenja. Pričeli so se ukvarjati z

---

⁴Razlog, da je v literaturi (predvsem starejši) omenjena le Srbija in ne Kosovo kot država, leži v kasnejši osamosvojitvi te države.

ekstenzivno živinorejo. Končni rezultat dolgotrajnega boja s staroselci je bil, da so velik del romanskih, ilirsko-traških in grških prebivalcev iztrebili ali zasužnjili, preostali pa so se naselili v gorah od Velebita do osrednjega in južnega dela Balkana, kjer so se ukvarjali s polnomadskim pastirstvom. Slovani so jih poimenovali Vlahi. Tako so se ohranili Tračani na vzhodu in Iliri na zahodu vse do danes kot romanizirani Aromuni (ime od latinskega Romanos) in kot neromanizirani Albanci (ime izvira od starosrbskega Raban, kar ustreza latinskemu Arbanum iz prve polovice 13. stoletja in grškega Arbanon iz 12. stoletja). Tako Aromuni kot Albanci živijo sedaj jugovzhodno od te črte, ki je delila grecizirano in romanizirano ozemlje konec 6. stoletja (Voje 1994, 35).

Albanski zgodovinarji menijo, da so Iliri neposredni predniki Albancev, zato potencirajo njihovo vlogo na Balkanu. Menijo, da so Iliri živeli na ogromnem teritoriju od Jadranskega morja do Save, na vzhodu pa na območju današnje Srbije, Kosova in Makedonije. Ravninski deli Kosova so ustrezali potrebam Slovanov, ki so bili poljedelci, zato so se staroselci umaknili v planinske predele, nekateri so bili pobiti ali pa so se asimilirali s Slovani (Voje 1994, 35–6).

3.2 Srednji vek

Dragojlović (v Ninić 1989, 61–2) navaja, da so se selitve južnih Slovanov na balkanski polotok končale v prvih desetletjih sedmega stoletja in da so temeljito spremenile etnično strukturo tega dela Evrope. Med omenjenimi Slovani obstaja tudi imenovanje dela le-teh kot Srbi, ki so naselili osrednji del Balkana, vzporedno z gorovjem ob Jadranu. Posledice ponovne bizantinske okupacije so vzpostavitev neodvisnih republik oziroma teritorialnih enot Zahumlje, Duklja in Raška⁵, ki pa so bile v vazalskem odnosu z Bizancem. Kasneje so ta področja postala svobodna in so se združila z Metohijo-Prizrenom in Kosovom, porečji Morave, Pilota, Drima in Vardarja.

Vse te osvoboditve je vodil Štefan Nemanja, ki je onemogočil vladanje Bizancu na tem delu Evrope. Meje Nemanjeve nadvlade so na vzhodu potekale po Moravi, na jugu pa

---

⁵Raška je obsegala ozemlje današnje Srbije in Kosova.

preko Kosovega polja in Metohije do izliva reke Drim (Binter 1947, 97). Do prvih turških spopadov (od 14. stoletja naprej) so območju vladali nasledniki Štefana Nemanje, t. i. Nemanjići, prebivalstvo pa je bilo pravoslavno. Brat Štefana Nemanje Sava je organiziral samostojno srbsko cerkev, najmočnejšo in najsolidnejšo oporo in steber srednjeveške svetne družbene organizacije (Voje 1994, 95).

Albanci so se stalno naselili šele pod Turki (dotelej so bili nomadi) (Voje 1994, 37), medtem ko so se na Kosovu pojavili že v 14. stoletju, kar je razvidno že iz zanesljivih virov, tj. srbskih virov (dečanska listina iz leta 1330, Svetoarhandjelska zlata bula iz leta 1348), bizantinskih virov, turških seznamov, dubrovniških virov, s katerimi dobimo jasno sliko o navzočnosti Albancev na Kosovu v srednjem veku. Potrebno pa je poudariti, da so ti Albanci bili pripadniki katoliške skupnosti, kar je razvidno iz njihovih osebnih imen (Altimari in drugi 1984, 25–6). Vseeno pa kasneje v isti literaturi zasledimo, da je bil v omenjenih listinah potrjen srbski značaj območja Kosova. Zlasti dečanska listina je svojevrsten popis prebivalstva, ker vsebuje imena starešin gospodarstev po vaseh, ki so bile pod samostansko fevdalno upravo. Prebivalci dečanske samostanske posesti so v pretežni večini Srbi. Drugi viri iz obdobja Nemanjićev omenjajo tudi albanske planšarije vzhodno od današnje meje (skupino planšarij severno od Prizrena v svetoarhangelski zlati buli), ni pa zanesljivih lingvističnih dokazov za navzočnost albanskega etnikuma v krajih više proti severovzhodu za Nemanjićev. Upravičeno se lahko reče, da so bili »Kosovo, Metohija in drugi predeli današnje kosovske pokrajine v 13., 14., 15. in 16. stoletju etnično najbolj homogena območja srbske države«. Od tod tudi njegova nadvse pomembna vloga v življenju srednjeveške Srbije. Tu so bili dvori srbskih kraljev, poleg tega je Kosovo središčna srbska pokrajina tudi v cerkvenem življenju, kjer stoji mnogo spomenikov pravoslavni umetnosti (Altimari in drugi 1984, 88–91).

Za Štefanom Nemanjo je oblast prevzel Dušan Silni, ki je takratno Srbijo popeljal do vrhunca njenega obstoja, in sicer je le-ta obsegala še Makedonijo, Albanijo ter del Grčije. Za časa Dušana je potekala tudi prva srbskoturška bitka, iz katere so Srbi prišli kot zmagovalci. Na vrhu svoje moči car Dušan umre in nasledi ga Uroš, kateremu je še uspelo obdržati enotnost srbske države. Tudi car Uroš kmalu umre, fevdalci v Srbiji

pa postanejo preveč neenotni, kar se jim maščuje v bitkah proti Turkom (Binter 1947, 104–109).

Uvod v turško osvajanje Srbije je bila bitka na Marici (1371), s katero so si Turki podvrgli nekatere fevdalce v Raši. Kasneje, leta 1389, je prišlo do znamenite bitke na Kosovem polju, v kateri so se spopadli Turki in srbske sile. Na čelu Srbov je bil knez Lazar. Rezultati bitke na Kosovem polju so še danes nejasni. Največ virov pa govori v prid zmagi Turkov, ki so pobili večino zbranih srbskih plemičev in vojakov, čeprav je na obeh straneh padlo za tiste čase enormno število mož. Srbija je postala turški fevd. Turkom so morali plačevati davke, njene čete pa so se morale boriti v turških vrstah (Binter 1947, 110). Drugi avtorji (npr. Malcolm in Fine v Bideleux in Jeffries 2007, 72) pa trdijo, da je bitko dobila srbska vojska, a jih je spopad tako prizadel, da se kasneje niso mogli več upirati Turkom. Nekaterim kmetom je turška oblast celo bolj odgovarjala kot pravoslavna, saj so bili s prestopom v islam deležni nekaterih ugodnosti.

3.3 Novi vek

Iz ozemelj stare srbske srednjeveške države so Turki napravili prištinski in prizrenski sandžak, v katerih so vladali muslimanski fevdalci iz različnih pokrajin turške države, največ pa iz Makedonije, Albanije, Bosne in Bolgarije. Na odločilna mesta v vojski in upravi so Turki postavili muslimane (Voje 1994, 203–4).

Ko je konec 17. stoletja⁶ na balkanskem polotoku izbruhnila kuga, so se Turki začeli potiskati nasprotnike proti severu. Z vojsko vred se je premikalo tudi civilno prebivalstvo, ker se je balo turškega maščevanja. Okoli 30.000 srbskih družin s patriarhom vred je zapustilo Kosovo in Metohijo. V njihove domove so prihajali Albanci (Binter 1947, 160). Drugi umik srbskega ljudstva s Kosova je potekal v 30. letih 18. stoletja, in sicer prav tako zaradi strahu pred turško osveto. Čeprav druga selitev ni bila tako močna kakor prva, so bile vendar njene posledice za Srbe zelo težke.

---

⁶ Takrat je bil del Srbije že pod oblastjo Ogrske.

Spet so mnogi sprejeli muslimansko vero, da bi se izognili turškemu maščevanju, in neredki so se celo poalbanili, da bi zakrili srbski izvor. Prav ti potujčenci so poleg Albancev, ki so zasedli izpraznjene srbske domove, dali nekdanj popolnoma srbskim krajem močen albanski značaj, ki so ga ponekod ohranili do današnjih dni (Binter 1947, 167–8).

Vendar pa se pravoslavni cerkvi pod turško oblastjo le ni tako slabo godilo. Voje (1994, 209) navaja, da je bila v osmanskem cesarstvu cerkvena enota hkrati pravna enota (odraz teokratske ureditve države). Zato so v mestnih mahalah bila središča cerkveni objekti (džamija, cerkev). V osmanski državi je igrala cerkev, to pomeni zgradba, s pravnega stališča pomembno vlogo. Na tej osnovi je pravoslavna cerkev pod turško oblastjo imela takšne privilegije⁷. Cerkev je bila hkrati tudi politična organizacija srbskega naroda. Šele konec 16. in 17. stoletja je stopila na stran srbskega ljudstva in se pridružila uporabi proti turški oblasti.

V 18. in 19. stoletju je albanska kolonizacija potekala ob spodbudi in podpori turških oblasti, spremljali pa so jo islamizacija, asimilacija in kruto nasilje nad srbskim in makedonskim ljudstvom. Antropogeografske raziskave so celo pokazale, da je veliko število albanskih rodov in v Makedoniji, na Kosovu in v sami Albaniji pravzaprav slovanskega izvora: to so »Arnavtaši«, albanizirani Srbi in Makedonci. Kljub vsemu temu se je v zgodovinskih virih, ki jih za 18. in 19. stoletje ni malo, ohranila zavest, da je kosovsko ozemlje srbsko⁸ (Altimari in drugi 1984, 94–5). Leta 1804 se je takratna Srbija osvobodila nadvlade Turkov in se začela počasi kot kraljevina širiti. Srbi so takrat razvili idejo o izgonu okupatorskih sil z območja ter ustanovitvi države južnih Slovanov. Sami sebe so imeli za osvoboditelje nove monarhije, ki bi ščitila vse južnoslovanske narode. Šibkost tega koncepta je bila, da ostalih narodov niso jemali enakopravno (Roskin 2002, 31).

---

⁷ Ti privilegiji so: priznanje samouprave ter pravica, da sabor voli patriarha in škofe, ki pa jih je potrdil sultan in pravica do sodstva v cerkvenih in svetnih zadevah (Voje 1994, 208).

⁸ V delu Altimarija in drugih (1984) so navedena predvsem poročila krščanskih misijonarjev, kar meče luč subjektivnosti na trditev, da je obstajala zavest o Kosovu kot srbskem ozemlju, čeprav kasneje navaja selitve Srbov s teh območij zaradi surovosti poturčenih Albancev.

Krščansko pravoslavlje (in vera na splošno) je ostalo pomemben politični dejavnik na Balkanu po padcu Osmanskega imperija. Toda značaj vere se je spremenil. Postala je zaznamovalka nacionalne identitete, ki je preteklost ni poznala, in zatorej ostreje razmejena od sosednjih ver (Mazower 2008, 85).

Po prvi⁹ in pred začetkom druge¹⁰ balkanske vojne leta 1913 je na konferenci v Londonu nastala samostojna albanska država. Avstro-Ogrska je zahtevala »Veliko Albanijo«, pri tem pa jo je nekaj časa podpirala Italija. Peć, Prizren in Ohrid bi bili morali priti pod Albanijo, poleg tega pa vsekakor tudi Djakovica, Debar, Korča in Janjina (vendar niti po tem predlogu Albaniji ni bilo treba dati Kosovega polja s Prištino) (Altimari in drugi 1984, 99–100). S koncem 1. svetovne vojne je bilo konec Otomanskega cesarstva, ki pa je pomenil tudi konec enotnosti na Balkanu (Bideleux in Jeffries 2007, 28), medtem ko drugi zgodovinarji menijo, da je Otomanski imperij povzročil kulturno in akademsko nazadovanje Balkana (Vucinich v Bideleux in Jeffries 2007, 29). Razpadu Otomanskega imperija so botrovali nekateri zunanji dejavniki, kot npr. rivalstvo in intervencije velikih sil, avstrijska širitev na severni in zahodni Balkan in poskusi večine evropskih sil (vključno z Veliko Britanijo), da podpre in okrepi »evropskega bolnika«, da bi nasproti Rusiji obdržale ravnovesje moči (Bideleux in Jeffries 2007, 114). Decembra 1918 je kralj Aleksander razglasil Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, katere ime Jugoslavija je postalo uradno šele leta 1929 (Roskin 2002, 31). O konfliktih, ki so bili s tem ustvarjeni, bom pisala v naslednjem poglavju.

3.4 Sodobnost

Med drugo svetovno vojno je Jugoslavija leta 1941 kapitulirala. Altimari in drugi (1984, 100–1) pišejo, da je bil s tem večji del Kosova s širokim pasom zahodne Makedonije pripojen Albaniji, manjši del pa Srbiji pod nemško zasedbo (Kosovska Mitrovica, Trepča). Del Kosova je dobila še Bolgarija. Okupirane kraje pa so upravljali kvizlingi.

---

⁹ Prva balkanska vojna se je začela 1912. leta, ker so države balkanske zveze (Bolgarija, Srbija, Grčija in Črna Gora) začele boj za odstranitev turške oblasti z balkanskega polotoka.

¹⁰ Druga balkanska vojna se je začela kmalu po koncu prve, saj se Bolgarija in Srbija nista mogli zediniti glede delitve Makedonije.

Meje okupacijskih con se niso spremenile do kapitulacije Italije leta 1943. V tem času so se najbolj razmahnile velikoalbanske, velikosrbske in velikobolgarske težnje, Albanci na Kosovu pa so italijanskega okupatorja sprejeli kot neke vrste osvoboditelja pred srbskim preganjanjem. V vrste pomočnikov okupatorja so takoj prešli predstavniki albanske buržoazije in obnovljenega fevdalnega sloja, ki so postali nosilci velikoalbanske ideologije. KPJ je bila edina organizirana antifašistična sila. Leta 1941 so bili ustanovljeni prvi partizanski odredi na Kosovu, ki so se povezali z antifašističnimi silami v Albaniji. Z ustanovitvijo Komunistične partije Albanije pa je sledil tudi razmah narodoosvobodilnega boja Albancev na Kosovu. Naloga partizanskih odredov, kjer so sodelovali Albanci, je bila širjenje bratstva in enotnosti, ki ga je na Kosovu bilo potrebno šele vzpostaviti (Altimari in drugi 1984, 194–200).

V avtonomni kosovsko-metohijski oblasti (AKMO), ki je bila z ustavo FNRJ ustanovljena leta 1946, so Srbi v manjšini-te je po popisu prebivalstva leta 1948 vsega 23,6 % od celotnega števila prebivalcev te pokrajine (s Črnogorci vred šteje 27,4 %), medtem ko je Albancev po tem popisu 68,4 %. Približno takšen odstotek Srbov in Črnogorcev se obdrži do leta 1961, ko jih je okrog 23,5 % (oz. 27,4 %), nato pa se zniža: leta 1971 jih je 13,8 % (oziroma 20,8 %), deset let pozneje pa 13,2 % (oz. 14,9 %) od skupnega števila prebivalcev SAP Kosovo (Altimari in drugi 1984, 100–1). Po drugi svetovni vojni, ko je v Jugoslaviji prišla na oblast komunistična partija, najdemo v partijskih dokumentih KPJ izjave revolucionarjev, ki potrjujejo, da je bil položaj albanske manjšine v buržoazni Jugoslaviji¹¹ še težji v primerjavi z že tako težkim položajem vseh narodov in narodnosti (Altimari in drugi 1984, 169). S tem, ko so bile na Kosovu ustanovljene vse družbenopolitične organizacije, so bili ustvarjeni temelji za dosego svobode in popolne enakopravnosti albanske in vseh drugih narodnosti v okviru bodoče jugoslovanske federacije. Ker smo se pri federativni ureditvi zgledovali po izkušnji ZSSR, se je vodstvo Kosova in Metohije odločilo, da se ti avtonomni pokrajini pridružita Srbiji. Pri tem je potrebno poudariti, da so KPJ in komunisti Kosova zavračali velikoalbansko idejo okupatorskih sil (Altimari in drugi 1984, 203–6).

---

¹¹ To je v Kraljevini Jugoslaviji, ki je prenehala obstajati med drugo svetovno vojno.

Lahko rečemo, da so pod oblastjo Tita Albanci doživljali kulturni preporod, vsako diskriminatorno ravnanje (tako Srbov, Albancev ali celo članov KPJ) pa je bilo kaznovano. Kljub temu pa je bilo Kosovo diskriminirano na gospodarskem področju, kar je bila posledica nižje stopnje naložb in visoke stopnje naraščanja prebivalstva (Altimari in drugi 1984, 224–5).

Atmosfera na Kosovu v zgodnjih 80. letih 20. stoletja je bila polna napetosti; tajna policija je bila navzoča povsod (Glenny 1999, 624). V tistem času je v srbskih medijih potekala gonja proti Albancem, saj naj bi le-ti izvajali nasilje nad srbsko manjšino, vendar kot navaja Glenny (1999, 625), so Srbi imigrirali s Kosova zaradi ekonomskih vzrokov. Zgodbe o posilstvih, umorih in ustrahovanju naj bi bile po njegovem brez dokazov. Politični problemi so časovno sovpadali z ekonomskim propadom države. Konflikti so postajali vedno bolj nasilni, njihov značaj pa je postajal vse bolj nacionalističen. Problem Kosova je bil težaven tudi s stališča institucionalne ureditve; kot del Srbije so kosovski predstavniki sedeli v srbskem parlamentu in zato glasovali v zvezi s politikami v Srbiji. Hkrati so kot avtonomna pokrajina, ki ima vse pravice kot ostale republike, imeli svoj parlament. Po drugi strani pa je leto 1986 prineslo sprejetje reform na federativni ravni, ki naj bi ugodno vplivale na položaj Kosova v Jugoslaviji, saj bi se z novo ustavo spremenil status te avtonomne pokrajine. S temi reformami se niso strinjale konzervativne struje v KPJ, kar je privedlo do Memoranduma srbske akademije znanosti in umetnosti (Gagnon 2004, 64–5), ki je bil izrazito nacionalistično usmerjen v korist Srbov v Jugoslaviji.

V 90. letih 20. stoletja so se šikaniranjem s strani Srbov uprli Albanci. Osvobodilna vojska Kosova¹² je leta 1996 začela s svojo dejavnostjo, saj se niso strinjali z miroljubno politiko takratnega voditelja Demokratične stranke Kosova, Ibrahimom Rugovo. Podpis Daytonskega sporazuma so Albanci videli kot ignoriranje njihovih želja. Za OVK je bila edina rešitev samostojnost Kosova. Konflikti so se začeli množiti. Za discipliniranje Miloševića je marca 1999 prišlo do bombardiranja s strani NATO, in sicer kot kazen za konflikte na Kosovu, s katero so nehote sprožili val beguncev, ki bi lahko ogrozil notranjepolitično stabilnost Makedonije in Črne Gore (Glenny 1999, 652–

---

¹² Potrebno je omeniti, da je OVK delovala v ilegali, kar lahko pusti določene posledice v smislu mednarodnih odnosov.

3, 656–8). Kosovo je postalo del protektorata NATA (Roskin 2002, 175). Konec 20. stoletja so se v Srbiji začele dogajati ekonomske spremembe-Srbska socialistična stranka je z neprimernimi privatizacijami nagrajevala svoje privrženca, razširil pa se je organiziran kriminal (Gagnon 2004, 185). Medtem ko so bile meje republike Srbije pred letom 1999 skoraj enake kot leta 1878 v času Milana Obrenovića, je po vojni Srbije z NATOM Miloševiću oblast uspelo zadržati tako rekoč samo v Beogradu (Mazower 2008, 138). Leto 2000 je zaznamoval padec Miloševićevega režima (Bideleux in Jeffries 2007, xxvii), kar je Kosovu prineslo upanje na boljšo prihodnost.

Delež Srbov in Albancev na Kosovu ter odnosi med tema dvema narodoma so se spreminjali, čemur so botrovali tudi konflikti med tema dvema etničnima skupinama, ki so dosegli vrh ob začetku razpadanja Jugoslavije, ko je na oblast stopil Slobodan Milošević¹³ in Socialistična stranka Srbije. Te konflikte bom opisala v naslednjem poglavju.

4 ZGODOVINA KONFLIKTA

Poglavje bom začela s citatom, ki ga je povzela Edith Durham: »Kadar musliman ubije muslimana, to ne šteje. Kadar kristjan ubije muslimana, je to pravično dejanje; kadar kristjan ubije kristjana, je to stvar zmotne presoje, o kateri je boljše molčati; le kadar musliman ubije kristjana, pridemo do popolne krvoločnosti.« (Mazower 2008, 12).

Brez dvoma je do konfliktov prihajalo že za časa selitev narodov, ko so različni narodi iskali prostor, ki bi jim omogočil najboljše možnosti za preživetje. Vseeno menim, da selitve narodov in konflikti ob stiku različnih kultur niso povzročili trenj, ki so prisotna danes. Dvomim, da zgodovinski spomin tako Srbov kot Albancev seže tako daleč v zgodovino. Zaradi te domneve se bom pri opisu konflikta osredotočila na obdobje od srednjega veka naprej.

---

¹³ Slobodan Milošević je bil leta 1986 izvoljen za predsednika CK ZK Srbije.

4.1 Konflikti med Srbi in Albanci v srednjem veku

Najvidnejši konflikt, ki je zaznamoval nadaljnje politično dogajanje na ozemlju Kosova, je bila sigurna bitka na Kosovem Polju in se je zgodila na Vidov dan, 15. junija, 1389 blizu Prištine (Voje 1994, 114). To je bila bitka med obema aliansama - krščansko in islamsko. Na strani krščanske zveze so poleg Srbov in Bosancev sodelovali tudi Albanci s Kosova. Po kosovski bitki je večina krščanskih fevdalcev na Balkanu, v prvi vrsti srbski in albanski, sprejela turško vazalstvo. V tem obdobju se je uveljavila albanska dinastija Dukagjincev, katerih del je dobil v posest del Mirdite, Prizrena, Djakovice, Peći in nekaterih delov severovzhodno od Skadra. Kasneje je dinastija prestopila v islam in ustanovila dukagjinski sandžak s središčem v Peći, za sandžakbega pa je bil postavljen Mahmut paša Dukagjini. Sandžakbegi sandžaka v Peći¹⁴ in Prizrenu so bili odtelej izključno Albanci islamske veroizpovedi, čeprav v isti literaturi najdemo sklicevanje, da so bili Albanci kot potomci Ilirov v teh krajih že zdavnaj pred Slovani in da so jih Srbi v 13. in 14. stoletju samo začasno odrinili s »prvotno« albanske zemlje (Altinari in drugi 1984, 39–41 in 85). Čas je pokazal, da so Srbi takrat izgubili vojno s Turki, čeprav je bila ta bitka dejansko dobljena, pa jim je zadala tolikšne žrtve, da se srbska vojska ni mogla več izvleči iz krize. Tudi nekateri srbski avtorji (Banac 1984, 274) priznavajo, da so Turki tedaj porazili Srbe in da je ta bitka edinstven dogodek v kolektivnem spominu Srbov.

Med 13. in 16. stoletjem so Turki vneto napadali področje stare Srbije, kar je privedlo do spremembe družbenih značilnosti. V kolikor se pravoslavni živelj ni izselil s Kosova, je bil le-ta v večini poturčen, priselili pa so se Albanci. Prav tako so morali ne-muslimanski prebivalci plačevati višje dajatve kakor muslimanski, kar je postavilo pravoslavne Srbe v slabši položaj kot Albance ali poturčene Srbe. Verjetno Srbi niso ostali ravnodušni do teh sprememb njihovega položaja, jeza in sovraštvo pa sta začela tleti. Iz tistih časov izvira srbska zamera, ker so muslimani (Albanci, Turki) zasedli sveto srbsko zemljo, kjer je lociranih več kulturno-zgodovinskih spomenikov, s

---

¹⁴ Že prej sem pisala o vzpostavitvi srbske cerkve, ki je bila pravoslavna. V Peći danes ni več sedeža srbske pravoslavne cerkve. Vseeno pa je to območje prepredeno z zgodovinskimi samostani, kar daje Srbom prepričanje, da je Kosovo t. i. »srce Srbije«.

sedežem srbske pravoslavne cerkve na čelu¹⁵. Predvsem srbski avtorji (npr. Petković 1978, 11) pišejo, da je prisotnost Turkov na Balkanu povzročila nazadovanje, čeprav vemo, da so bili ravno muslimanski osvajalci tisti, ki so v Evropi prebudili zanimanje za antična znanja in umetnost, bili dobri matematiki in zdravilci ter bili v nekaterih primerih do drugih religij bolj tolerantni kot krščanstvo.

4.2 Kosovo med 16. in 20. stoletjem

Prve velike selitve Srbov s Kosova lahko zasledimo v drugi polovici 17. stoletja in prvi polovici 18. stoletja, ko so le-ti bežali pred Turki. Altimari in drugi (1984, 94–5) pišejo, da je to oslabilo srbski etnični element na Kosovu. Tema dvema kolonizacijama botrujeta dva dejavnika, in sicer gospodarske razmere ter turška nasilna politika. Albanska kolonizacija je tako potekala s pomočjo Turkov skozi celo 18. in 19. stoletje, spremljalo pa jo je nasilje nad Srbi, o čemer pišejo stare rokopisne knjige samostanov v Dečanih, pečki patriarhiji, Gračanici in drugih kosovskih središčih.

Način kolonizacije Albancev je obsegal razna izsiljevanja, umore, preganjanje s posestev, mučenje, posilstva ..., kar je možno razbrati tudi iz napisov na srbskih pokopališčih (Altimari in drugi 1984, 96).

V 19. stoletju je prišlo tudi do množičnega izseljevanja Albancev z območja Kosova. Ta val kolonizacije je dosegel vrh leta 1878 po srbsko-turški vojni, ko je bilo s sanstefanskim mirom odločeno, da Srbija postane samostojna država, osvobojena izpod osmanske oblasti. Iz osvobojenih krajev južne Srbije (Toplica, Leskovac, Vranje), ki so bili s sklepom berlinskega kongresa dodeljeni Srbiji, je iz strahu pred maščevanjem takrat pobegnil ves tako naseljeni albanski živelj, in sicer deloma v vzhodne kosovske predele tik ob novi meji, deloma pa celo do Tikveša v Makedoniji. Istega leta je bila ustanovljena tudi prizrenska liga¹⁶ (Altimari in drugi 1984, 97).

---

¹⁵ Sedež pravoslavne cerkve je bil v Peči do leta 1766. Danes je sedež v Beogradu.

¹⁶ Namen prizrenske lige je bil ustanovitev t.i. Velike Albanije.

Začetek 20. stoletja sta zaznamovali kar dve balkanski vojni. V prvi balkanski vojni je Kosovo pripadlo Srbiji, ker pa so Srbi računali na dostop do Jadranskega morja in si zato priključili Albanijo, je prišlo do krvavega napada Albancev na srbske čete in civiliste, ko so se le-ti umikali iz Prizrena in Peći. Ta epizoda je ostala v spominu kot »albanska Golgota« (Altimari in drugi 1984, 99). Omeniti je potrebno, da so se Srbi za te pokole tudi maščevali (Altimari 1984, 269). Drugi avtorji (predvsem srbski) pa pišejo o osvoboditvi Kosova in Metohije v prvi balkanski vojni (1912), in sicer brez povračilnih ukrepov zoper albansko populacijo, saj naj bi srbski vojaki in politiki menili, da so izpod turškega jarma osvobodili tudi njih, le-ti pa naj bi med prvo svetovno vojno pustili srbske vojake izstradati (Djurić 1989, 134). S koncem balkanskih vojn so bili Turki popolnoma pregnani s Kosova in Metohije (Bideleux in Jeffries 2007, 301). Velik pomen v obdobju med leti 1918 in 1941 je imelo kačačko gibanje, ki je bilo oblika odpora proti nasilju jugoslovanske buržoazije nad Albanci. Med velikimi vstajami in akcijami je potrebno omeniti tri največje:

- velika vstaja v Metohiji, ki je bila krvavo zadušena s strani jugoslovanske vojske;
- z drugo vstajo leta 1920 je bil izvršen fizični genocid, kjer je bilo umorjeno več kot tisoč ljudi;
- zlom kačačkega gibanja leta 1924 je povzročilo, da so ozemlja z Albanci prešla pod nadzor Jugoslavije oz. Kraljevine SHS (Altimari in drugi 1984, 173–174).

Po prvi svetovni vojni je beogradska vlada nadaljevala s politiko nasilja do »Šiptarjev«, ki je izhajala iz prepričanja, da jim ne gre priznati niti osnovnih človekovih pravic (Pirjevec 2003, 23).

V tistem času so se z Albanci (v Albaniji in na Kosovu) ukvarjali tudi slovenski časopisi. V njih je razvidna nenaklonjenost do Albancev, ki je temeljila na različnih stereotipih, ki so izhajali predvsem iz srbskega pogleda na Albance. Izjema je bilo le socialnodemokratsko glasilo Zarja (Jerman 2001, 70). Djordjević piše, da so bile selitve v tem obdobju posledica vojn in končne ureditve političnega zemljevida Balkana (v Ninić 1989, 115).

V 20. letih 20. stoletja (sočasno z nastankom Kosovskega komiteja, ki se je zavzemal za priključitev Kosova k Albaniji) je na območju Kosova prihajalo do protisrbskih uporov, kar ni nenavadno, če upoštevamo položaj albanske manjšine v takratni Kraljevini SHS, katero so z načrtnim asimiliranjem hoteli »posrbiti«. Prišlo je do odvzema zemlje albanskih kmetom, kamor so zatem naseljevali Srbe iz Črne Gore, Hercegovine in Like (Banac 1984, 280–284). Jugoslovanski uradniki so največkrat Albancem odvzeli rodoviten del zemlje, zato so bili le-ti prisiljeni migrirati. Zapirali so albanske šole, čeprav so albanski verski voditelji temu nasprotovali celo v Ligi narodov (Wolff 1974, 148). V letih 1925 in 1926, ko je bila določena meja med Kraljevino SHS in Albanijo, je takratna oblast skušala popraviti položaj srbskega naroda s tem, da je spodbujala izseljevanje kosovskih Albancev v Turčijo, medtem ko je jugoslovanska buržoazija zviška gledala na njih (Altimari in drugi 1984, 100 in 169). Tudi kasneje, leta 1937, je srbski zgodovinar Vaso Čubrilović predlagal, da je treba »Arnavte« izgnati iz Kosova. Takšna politika je vplivala na odnose med Albanijo in Jugoslavijo, kar je prvo prisililo, da se je zatekla pod okrilje fašistične Italije (Pirjevec 2003, 23).

4.3 Dogajanje med drugo svetovno vojno

Kot sem pisala v prejšnjih poglavjih, je bil večji del Kosova pripojen Albaniji, in sicer kot neke vrste zahvala, ker je Albanija sodelovala z Italijo. Albanska manjšina v Jugoslaviji se je pridružila t. i. Skenderbegovi diviziji, ki je izvršila poboje nad Srbi in ostala nekaznovana (Wolff 1974, 206). Prav tako so Albanci na Kosovu pozdravili italijanskega okupatorja, saj se jim je v Kraljevini Jugoslaviji slabo godilo¹⁷, kar je bilo priznано tudi leta 1943 na prvi konferenci pokrajinskega narodoosvobodilnega odbora Kosova in Metohije (Altimari in drugi 1984, 169). Kljub lastni izkušnji zatiranja so se v času okupacije Albanci znašali nad srbskimi prebivalci. V Albaniji je bilo med vojno ustanovljeno gibanje Balli Kombetar, ki je imelo kvizlinški značaj. S podporo okupatorja je Balli Kombetar razširil delovanje tudi v Jugoslaviji, zlasti na Kosovu. Balli Kombetar je bil glavni nosilec ideje o Veliki Albaniji, skupaj z njim pa še Kosovski komite in Druga prizrenska liga (Altimari in drugi 1984, 101 in 194–200).

---

¹⁷ Zapostavljeni so bili v smislu neupoštevanja pravic manjšin v državi, čeprav so jim bile le-te z vidovdansko ustavo zagotovljene.

Leta 1941 je bila v Albaniji ustanovljena Komunistična partija Albanije, kateri botri so bili takratni jugoslovanski komunisti¹⁸ (Wolff 1974, 219), ki je na Kosovu skupaj s KPJ spodbujala upor proti okupatorju in srbski buržoaziji¹⁹ (Altimari in drugi 1984, 195 in 170). Ko je leta 1943 Italija kapitulirala, so se tudi na Kosovu začeli boji proti okupatorju. V zadnjih letih druge svetovne vojne so se Albanci in Srbi na Kosovu skupaj bojevali proti okupatorju in kasneje tudi osvobodile Kosovo. Ideologija, ki so jo podpirali Tito in KPJ, je delovala v prid Albancem na Kosovu, saj je poudarjala mir med narodi in spoštovanje različnosti, kljub temu pa Pirjevec navaja, da je tudi tedanja komunistična oblast gledala na Albance na Kosovu kot na sovražni element, ker so se poprej veselili okupatorjev in pripojitve k Albaniji. Ta sovražni element je bilo torej potrebno ukrotiti tudi za ceno strahotnih represalij (Pirjevec 2003, 25). Od druge polovice 1944 postane NOB na Kosovu množičen, kar je konec leta 1944 pripomoglo k osvoboditvi Kosova.

Leta 1945 je Tito ukazal vzpostavitev vojne uprave na Kosovu in Metohiji, da bi uničil gibanje Balli Kombetar, kar mu je kasneje tudi uspelo. Kljub temu pa je prav delovanje balističnih sil v povojnem obdobju pomembno vplivalo na razvoj in dejanski položaj Albancev ter na nacionalne odnose na Kosovu v novi Jugoslaviji (Altimari in drugi 1984, 200).

4.4 Jugoslovansko obdobje

Zaradi neposredne povezanosti Kosova in Metohije z vodstvom CK KPJ je Tito sklenil, da bosta Kosovo in Metohija tudi pravno-politično del nove jugoslovanske federacije, kar je bilo skladno tudi z načelom samoodločbe narodov.

Takoj po drugi svetovni vojni je na Kosovu prvič po dolgem času vladalo zatišje pred medetničnimi nemiri. Tako Srbi kot Albanci so aktivno sodelovali v povojni obnovi pokrajine. Trenja so se zopet začela kazati že v prvi polovici 50. let, ko je znova prišlo do velikega izseljevanja Albancev v Turčijo. Altimari in drugi (1984, 212–217) pišejo o nezaupanju v albansko manjšino s strani organov državne varnosti, kar so opravičevali z

---

¹⁸ To sta bila Miladin Popović in Dušan Mugoša.

¹⁹ Sem spada tudi kačačko gibanje, o katerem sem že pisala.

njeno ogroženostjo. V prejšnjem poglavju omenjena frakcionaška skupina v ZKJ z Rankovićem na čelu je izvajala močan pritisk na Albance, ki je imel močan nacionalističen značaj. Delovanje Rankovića in somišljenikov lahko strnemo v naslednje alineje:

- fizičen pritisk na Albance, da se le-ti opredelijo za turško narodnost in se izselijo v Turčijo;
- akcija zbiranja pušk pozimi 1955-56, ki jo je sprožila inscenirana vstaja Albancev, ki so jo organizirali organi državne varnosti in po nekaterih ocenah fizično obračunali z okoli 30.000 ljudmi;
- ustanovitev umetne sovražne organizacije, da so kasneje organi državne varnosti lahko inscenirali še lažne sodne procese;
- sumničenje in nezaupanje v albansko inteligenco in
- odsotnost vlaganja v gospodarski razvoj avtonomne pokrajine.

Na brionskem plenumu ZK KPJ so bila dejanja kaznovana, vendar so povzročila nastanek albanskega iredentizma in nacionalizma, usmerjenega proti srbskemu življu (Altimari in drugi 1984, 212–217). Predvsem srbski avtorji (npr. Djuretić v Ninić 1989, 139) pa pišejo, da je odstavitev Rankovića imela predvsem anti-srbski značaj, ki je bil prisoten v vrhu same federacije. Prav tako Djuretić piše, da Ranković in njegovi sodelavci niso inscenirali lažnih sodnih procesov (npr. prizrenskega) in da so albanski separatisti resnično skrivali orožje za oboroženo vstajo, vlaganja v gospodarstvo pa so se po njegovem pisanju večala in ne manjšala. Uporabljena naj bi bila za financiranje albanskih separatistov (Djuretić v Ninić 1989, 139 in 141). Navkljub vsemu pa so se revolucionarnega leta 1968 mladi Albanci v Prištini uprli ponižujočemu in diskriminatornemu ravnanju UDBE, ki so jih kasneje varnostne sile umirile, a njihove tegobe so postale slišane tudi v Beogradu (Glenny 1999, 586). Na teh demonstracijah je bilo prvič izusteno in napisani izzivalno geslo: »Kosovo-republika« (Pirjevec 2003, 31). V začetku 70. let se je izselilo veliko srbskih prebivalcev, saj naj bi se bali albanskih prebivalcev. Medtem ko je bil delež srbskih prebivalcev leta 1948 23,6 %, se je po podatkih iz leta 1971 delež le-teh spustil na dobrih 18 %. Leta 1974 je bila sprejeta nova ustava, ki je dala Kosovu značaj avtonomne pokrajine znotraj Srbije. Srbski avtorji gledajo na dodelitev avtonomije kot na zeleno luč za osamosvojitve Kosova (Djuretić v

Ninić 1989, 139–140), čeprav lahko povsem objektivno rečemo, da so bile Rankovičeve ideje tiste, ki so spodbujale nastanek t. i. Velike Srbije.

Na kratko lahko povzamemo, da je bilo pod nadzorom Josipa Broza Tita na splošno malo medetničnih konfliktov, tako na Kosovu kot v celotni Jugoslaviji. Razlog temu so bile skrbno napisane ustave, ki so manjšinam dale veliko prostora za uresničevanje manjšinskih pravic. Gospodarstvo je navidezno cvetelo, kar je prav tako pripomoglo k ugodni družbeni klimi. S smrtjo Tita leta 1980 so se začela trenja znotraj KPJ o njegovem nasledstvu, državni dolg je nezadržno rasel, nacionalizem in iredentizem pa sta se začela na veliko širiti po celotni državi.

V letu 1981 so se Albanci znova uprli. Začelo se je s slabo prehrano v obedovalnici prištinske univerze, nezadovoljstvo pa se je kmalu razširilo po celotnem Kosovu. Mertus (1999, 56–74) v svojem delu objavlja intervjuje z Albanci in Srbi s Kosova o demonstracijah tega leta. Medtem ko Albanci pripovedujejo o zahtevah za boljše življenje, demokracijo, samostojno Kosovo ter policijskim nasilju, pa Srbi govorijo o albanskih zahtevah po t.i. Veliki Albaniji. Po mnenju Mertusove (1999, 33) so bile demonstracije načrtovane izven meja tedanje Jugoslavije. V samo organizacijo le-teh naj bi bile vpletene tri albanske skupine, vsaka s svojim vzrokom za izvedbo le-teh. Te tri skupine so se zavzemale za večjo avtonomijo Kosova oz. za pridobitev statusa republike znotraj Jugoslavije, za vzpostavitev marksistično-leninističnega režima vladanja po vzoru sosednje Albanije in združitve z njo ter boj proti komunizmu in militantnemu islamizmu, ki pa so bile enako sovražno nastrojene tako proti Beogradu kot Tirani. Glenny (1999, 624) piše, da ti upori tokrat niso bili povezani s srbsko hegemonijo, saj je Kosovo z ustavo iz leta 1974 pridobilo veliko svobodo odločanja o lastnih zadevah. Albanci s Kosova so hoteli več enakopravnosti v primerjavi z ostalimi narodi Jugoslavije. Glenny razlaga to kot zapoznelo prebujanje narodne zavesti kosovskih Albancev, saj so se začele pojavljati ideje o Kosovu kot samostojni republiki. Tudi ta upor (kot mnogi prejšnji in številni kasnejši) je bil zatrt z uporabo sile. Vseeno so se pojavile zahteve in problemi, ki jih ni bilo moč pomesti pod preprogo. Pirjevec razlaga ta upor kot nezadovoljstvo z gospodarskim položajem in z neuresničenimi pričakovanji, povezanimi s pravico do odcepitve od Srbije. Po mnenju Albancev naj bi

bili v primerjavi s Črnogorci in Slovenci, ki jih je bilo celo številčno manj, diskriminirani zaradi neslovenskega izvora (Pirjevec 2003, 33). Po drugi strani pa Djuretić (v Ninić 1989, 142) navaja padec deleža Srbov na Kosovu, ki se je gibal od 20,9 % v letu 1971, do 14,9 % v letu 1981. Po njegovem mnenju je to posledica albanskega nasilja²⁰, medtem ko predvsem zahodni avtorji te selitve tolmačijo kot ekonomske (Djuretić v Ninić 1989, 142), Pirjevec (2003, 33) pa pravi, da je bil delež Srbov manjši zaradi demografske eksplozije, ki je dvignila delež Albancev na 90 % celotnega prebivalstva na Kosovu. Strah Srbov je bil s strani srbskih oblasti v Beogradu močno podpihovan. Med drugim naj bi bilo večanje deleža Albancev na Kosovu zaradi njihovega naravnega prirasta »cilj iredente«. Celo takratni visoki politik Stane Dolanc je v enem od svojih referatov v zvezni skupščini dal vedeti, da »mi zelo dobro poznamo eno od osrednjih parol iredente: kupuj zemljo in rojevaj« (Vodovnik 2008).

Ko je leta 1984 na oblast prišel Slobodan Milošević, so se začela obtoževanja Albancev, ker naj bi le-ti vršili genocid nad Srbi na Kosovu, kar je bila le taktična poteza takratnih konzervativcev, da skrenejo pozornost javnosti stran od reformističnih pogledov nekaterih politikov. Tudi v Memorandumu srbske akademije znanosti in umetnosti, ki je bil izdan leta 1986, je bila s strani prevladujočih srbskih intelektualcev podprt represivni režim, Srbi na Kosovu pa so bili razglašeni kot ogroženi. V drugi polovici 80. let se je nasilje nad Albanci začelo stopnjevati. Milošević si je na svojo stran pridobil večino srbskih medijev, ki so poročali o Albancih, ki naj bi posiljevali vse počez. Miloševićeve konzervativne struje so v letih 1988 in 1989 organizirale mnoge shode (t. i. mitinge resnice), za katere so delavci dobili prost dan v službi in prevoz na lokacijo ter manipulirale z javnostjo preko množičnih medijev z namenom prikazati Albance kot krivce za slab položaj Srbov na Kosovu in za nastavitev novih političnih elit, ki bi bile pokorne Beogradu. To so bili tudi razlogi za zmanjšanje avtonomije Kosova (Gagnon 2004, 63–65, 68–70, 75, 80). Ko je leta 1987 prišel na Kosovo Slobodan Milošević, da bi pomiril napeto situacijo, je na zborovanju Srbov in Črnogorcev prišlo do nasilja nad udeleženci s strani miličnikov, ki so bili večinoma albanski. Takrat je Milošević izjavil večkrat predvajani stavek: »Niko ne sme da vas bije.« ter poskušal prepričati srbsko in črnogorsko manjšino, da naj ostanejo na Kosovu in naj se ne bojijo nikogar. Albanci so

---

²⁰ Zelo odmeven je bil primer Djordjeta Martinovića, ki so ga Albanci posilili z zlomljeno steklenico.

svoje nezadovoljstvo kazali predvsem s stavkami, med katerimi najbolj znana je stavka rudarjev v Starem trgu, kjer je 900 metrov pod zemljo cel teden vztrajalo okoli tisoč rudarjev, ki so zahtevali upoštevanje določil iz ustave iz leta 1974²¹, seznam organizatorjev zborovanj iz leta 1988 (t. i. mitingi resnice), začetek postopkov zoper vse, ki so predlagali načrt zakona o upokojevanju prosvetnih delavcev, in odstop Rahmana Morine, ki je bil marioneta Miloševića (Vodovnik 2008). 28. marca 1989 je srbska skupščina samovoljno izglasovala ustavne amandmaje in tako rekoč ukinila avtonomijo Kosova. Kosovo je imelo prevelik simbolni pomen za Srbe, da bi priznali Albancem pravice, ki so jim pripadale. To politiko je podpirala tudi Pravoslavna cerkev. Da bi okrepile srbsko prisotnost v pokrajini, so oblasti izdale po letu 1989 na stotine zakonov in odredb, ki so močno zapostavljali Albance. Promet z nepremičninami brez dovoljenja oblasti ni bil dovoljen, uvajati so začeli šolsko reformo, ki je omejevala pouk albanščine, mladim je bil oviran dostop do višje izobrazbe. Policija, »Gibanje srbskega odpora« in njegovo oboroženo krilo »Božur« so imeli praktično neomejena pooblastila, ki so jih izkoriščali za uporabo represije (Pirjevec 2003, 462–463).

Kljub močni propagandi konzervativcev pa na začetku 90. let ni bilo opaznejših konfliktov na Kosovu v smislu etnične pripadnosti, čeprav je bilo področje okupirano in varovano s strani JNA. Gagnon (2004, 94) povzema to po poročilu neodvisne komisije pod vodstvom Srdje Popovića. Ko je bil junija 1990 razpuščen kosovski parlament, so bili ukinjeni vsi albanski mediji, Albanci na vodilnih položajih so bili odpuščeni in zamenjani s Srbi, ki so bili fanatično anti-albansko usmerjeni, nad Albanci pa se je ponovno začelo šikaniranje, nadlegovanje ... Med Albanci je bilo v tem času relativno mirno, saj se je politično vodstvo pod taktirko Ibrahima Rugove odločilo za miroljubno politiko in pasiven odpor. Po mnenju Pirjevca je bila to nekakšna medvedja usluga, saj so s svojo pasivnostjo dajali vtis, da je na Kosovu trenutno mir (Pirjevec 2003, 466). Pri njihovi (ne)dejavnosti so jih podpirale tudi ZDA, zato so bili leta 1995 ob podpisu Daytonskega sporazuma upravičeno jezni na to velesilo. Zaradi tega, ker vprašanje Kosova ni bilo rešeno v Daytonu, so postali glasnejši, hkrati pa so se začeli oboroževati. Leta 1997 je začela delovati OVK, ki je napadala srbsko policijo, civiliste in Albance, ki so sodelovali s Srbi, in sicer po mnenju nekdanje haške tožilke del Pontejeve (2009, 53)

---

²¹ Spremembe ustave iz leta 1974 so ukinjale avtonomne pokrajine.

je OVK začela z napadi na srbske civiliste zaradi maščevanja srbskim policijskim silam, ki so bile orodje Miloševićeve represije na Kosovu od leta 1989. Leto kasneje so se Srbi maščevali s pokolom 16 ljudi, ker je OVK pred tem med napadom na srbske policijske sile ubila štiri njihove pripadnike. S tem so se zopet začele napetosti med prebivalstvom, ki so postajale vedno bolj pogoste (Gagnon 2004, 97, 123–124). Medtem ko nekateri gledajo na OVK kot osvoboditeljico albanskega naroda, pa je potrebno upoštevati tudi drugo plat te organizacije. Arvanites (2002, 43) opozarja predvsem na ilegalno plat OVK. Značilnosti le-te so:

- 10.000 oboroženih pripadnikov izven KFOR-ja;
- deli OVK delujejo samostojno ali pa v sodelovanju z organiziranim kriminalom in
- islamski dejavnik OVK, saj naj bi v OVK sodelovala okoli 1000 tujih plačancev zlasti mudžahedinov, ki so prišli z bojišč v BIH.

Na splošno pa je na Kosovu prisoten t. i. urbani terorizem, katerega organizacijo vodijo albanski narkomanski karteli v interesu Velike Albanije, obstaja pa tudi grožnja s strani islamskih skrajnežev, ki bi zlahka napadli ameriške in NATO sile, kakor tudi predstavništva na Kosovu in širom Srbije (Arvanites 2002, 43, 47–48). OVK naj bi si prizadevala za »Veliko Albanijo«. Njihova taktika je bila, da na nasilje odgovorijo z nasiljem, katerega žrtve so bili Srbi, pristaši Rugove in albanski kolaboranti. S strani mednarodne skupnosti je bila OVK označena kot teroristična skupina, kar je dalo Miloševiću povod za pobjo Albancev. Maščevanja tako enih kot drugih so povzročila pravi učinek snežne kepe, saj je prišlo do razmaha nasilja (Pirjevec 2003, 467–471).

Leto 1999 si bodo prebivalci Kosova zapomnili po etničnem čiščenju. Najprej so ga izvajali srbski policisti in paravojaške enote, po umiku vojske ZRJ pa so ta umazan posel prevzeli Albanci (Povše-Tašić in Tašić 2001, 22). Najbolj odmeven je bil pokol v vasi Mala Kruša. Zaradi NATOVIH napadov na tedanjo ZR Jugoslavijo so srbske paravojaške enote v maščevalnem pohodu po vasici z večinskim albanskim prebivalstvom na jugozahodu Kosova zverinsko pobile 112 moških prebivalcev vasi med trinajstim in petinsedemdesetim letom (Videmšek 2008).

Kljub posredovanju mednarodne skupnosti so na Kosovu divjali nemiri. Če se je ena stran strinjala z načrtom mednarodne skupnosti o omilitvi konfliktov, pa je druga stran ostala nezadovoljna. Sledili so pokoli in uničevanja v Drenici, Dečanih, Račku, Peći, Prizrenu ... Prišlo je do vojskovanja med OVK in JNA, med civilnim prebivalstvom so se vrstila nasilna dejanja, vladalo je pomanjkanje hrane, vode in zdravil.

Ker Milošević ni hotel podpisati dogovora iz Rambuilleta, so NATOVE sile 24. marca 1999 zvečer začele z napadom na ZRJ, ki je povzročil tudi vojaški obračun jugoslovanske vojske z OVK in Albanci na Kosovu, ki so bili izgnani iz svojih domov (Pirjevec 2003, 510–511). Gagnon (2004, 125) piše, da je bombardiranje ne samo vojaških, ampak tudi civilnih ciljev v Beogradu, Nišu in Novem Sadu povzročilo, da se je samo prebivalstvo obrnilo proti vmešavanju mednarodne skupnosti v rešitev notranjega konflikta Srbije. Ameriška politična elita pa je zmotno mislila, da bo letalski napad obrnil javno mnenje proti Miloševiću in njegovi stranki. Del Pontejeva v svoji knjigi opozarja na vrhunec nasilja Srbov nad Albanci, ki je preraslo celo v etnično čiščenje. Le-ti so prebegli v sosednji Albanijo in Makedonijo. Urad tožilstva Mednarodnega sodišča za Jugoslavijo je prejel poročila tudi o domnevnih hudodelstvih pripadnikov OVK, ki naj bi leta 1998 in 1999 ugrabili na stotine Srbov, Romov in njim nelojalnih Albancev z namenom, da zapustijo svoja prebivališča ter fizične odstranitve in trgovanja s človeškimi organi (del Ponte 2009, 307–311). Po končanem bombardiranju so z nasiljem začeli predvsem Albanci, ki so izvajali etnične čistke nad vsemi, celo nad lokalnimi Turki. Prav tako je prihajalo do nasilja med samimi Albanci, ki so se delili med tiste, ki so podpirali Demokratično ligo za Kosovo in Rugovo ter tistimi, ki so podpirali OVK, ki je bila sicer uradno razpuščena. Kljub medsebojnim trenjem pa so voditelji Albanskih strank težili k osamosvojitvi Kosova. Simbol napetosti je postalo mesto Kosovska Mitrovica, ki je bila razdeljena na severni srbski in južni albanski del. Nasilje se je vseeno nadaljevalo po vsem Kosovu ter začelo širiti v sosednjo Makedonijo (Pirjevec 2003, 576).

Naslednji večji konflikt je izbruhnil leta 2004, ko je na tisoče Albancev dva dni povzročalo izgrede po vsem Kosovu, saj so albanski mediji razširili lažno obtožbo, da je bila skupina Srbov odgovorna za utopitev treh albanskih otrok v reki. Del Pontejeva

(2009, 326) poroča o požigih celotnih srbskih vasi in uničenju ali poškodovanju več kot petsto srbskih hiš in trideset srbskih samostanov ter cerkva. Ko se je nasilje končalo, v Prištini in drugih mestih ni bilo nobenega Srba več.

Vendar pa prihaja do raznih provokacij tudi danes. Karba (2009) piše, da naj bi vsak Albanec, ki se prikaže na vrhu hriba Brdžani, ki je poseljeno z večinoma srbskim prebivalstvom, dobil 20 evrov, ki naj bi jih priskrbela kosovska vlada.

Sporadično so se konflikti nadaljevali vse do osamosvojitve Kosova leta 2008. Problemi, ki so nastali z ustanovitvijo samostojne države, bom podrobneje opisala v petem poglavju, kjer bom poskusila najti rešitev za omejitev konfliktov.

5 REŠEVANJE KONFLIKTA

Pri reševanju konflikta se bom osredotočila na obdobje po drugi svetovni vojni, ko se je oblikovanje držav na balkanskem polotoku za dlje časa umirilo. Nastale so nacionalne in večnacionalne države, ki so bile zainteresirane za reševanje vsaj v nekem obdobju svojega obstoja.

5.1 Kaj je bilo že storjenega?

Reševanje konfliktov se je dejansko začelo šele z nastankom druge Jugoslavije po drugi svetovni vojni. Res je, da so srbski in albanski vojaki skupaj delovali pri odporu proti okupatorju, a do tega je prišlo šele po letu 1943, ko je kapitulirala Italija (Pirjevec 2003). Altamari in drugi (1984, 177–178) pišejo, da je bila edino KPJ tista, ki se je aktivno zavzemala za interese albanske skupnosti tudi celo v obdobju Kraljevine Jugoslavije. Na tem mestu je potrebno izpostaviti stališča četrtega kongresa KPJ leta 1928, ki omenja pravico albanske narodnosti do samoodločbe in pravico do osamosvojitve.

Naslednji vidnejši korak je bilo drugo zasedanje AVNOJ-a. Leta 1943 je bil na II. zasedanju AVNOJ-a ustanovljen Narодоosvobodilni odbor za Kosovo in Metohijo, v deklaraciji pa je v četrti točki določeno, da imajo vse manjšine vse potrebne pravice manjšin (Avnojski sklepi z drugega zasedanja, 4. tč.). Problem albanski manjšine je bil začasno rešen že v času NOB in socialistične revolucije.

K vzdrževanju etničnega miru na Kosovu je delno pripomogel brionski plenum CK ZKJ²², ko so bile dogmatske in frakcionaške sile z Aleksandrom Rankovićem na čelu obsojene nepravilnega ravnanja z Albanci, in sprejetje ustavnih amandmajev leta 1971²³. Albanci so bili aktivno vključeni v povojno obnovo Kosova, podpirali pa so politiko Josipa Broza Tita. S sklepi z brionskega plenuma je bilo določeno, da se mednacionalni spori rešujejo v duhu samoupravljanja in da se odstranijo vzroki ter posledice napetosti na Kosovu (Altimari in drugi 1984, 207–10, 216 in Roskin 2002, 177). Vsaka ustava, ki je bila sprejeta kasneje (do Titove smrti), in pripadajoči amandmaji so pripomogli k večji enakopravnosti albanskega naroda in k zatiranju konfliktov na Kosovu. Ko se je po njegovi smrti začel vzpon nacionalizma, pa je mednarodna skupnost kar nekako zmrznila. Med razpadanjem Jugoslavije so bile oči javnosti usmerjene predvsem v umirjanje razmer v Bosni in Hercegovini ter na Hrvaškem, medtem ko je nasilje na Kosovu ostalo pomaknjeno na stran. Mednarodna skupnost je prvi korak naredila šele z dogovorom iz Rambouilleta leta 1999.

5.1.1 Dogovor iz Rambouilleta

Namen dogovora je bil vsaj začasno rešiti kosovsko vprašanje. Pirjevec (2003, 494–497) navaja, da so albansko delegacijo sestavljali predstavniki albanskega javnega mnenja in predstavniki OVK. Srbi so v Francijo poslali politike, ki pa niso bili tako vplivni kot predstavniki Albanije, saj Milošević ni upal prileteti na dogovore, da ne bi bil aretiran. Pirjevec meni, da cilj Američanov ni bila sprava med Srbi in Albanci,

---

²²Albancem je bilo omogočeno šolanje v maternim jeziku, organizirano je bilo opismenjevanje, ustanovljena so bila albanska gledališča in oddaje na televiziji in radiu.

²³Povečana avtonomija Kosova, ustanovitev samostojnih organov pokrajine in pokrajinskega ustavnega sodišča, preimenovanje Šiptarjev v Albance, enakopravnost srbohrvaškega in albanskega jezika ter narodnosti, samostojnost pri reševanju večine gospodarskih, političnih, kulturnih... problemov.

temveč soglasje evropskih zaveznikov za letalski napad. Dogovor je namreč med drugim predvideval imuniteto in neomejen dostop po celotnem jugoslovanskem ozemlju za sile NATO, in to brez plačila pristojbine. Srbska delegacija se seveda ni strinjala s takšnimi zahtevami. Medtem pa se albanska delegacija ni strinjala z določitvijo Kosova znotraj srbske države. Dogovor so 18. februarja 1999 podpisali angleški, ameriški in albanski predstavniki. Ker ga predstavniki Jugoslavije niso hoteli podpisati, je NATO to izkoristil za napad na to že močno ekonomsko oslABLjeno državo. K uresničevanju dogovora je pripomogla tudi OVSE.

Dogovor iz Rambouilleta je sestavljen podobno kot večina mednarodnih dogovorov. V preambuli so naštetih principi uveljavljanja določil. Le-ti so utemeljeni na enakosti vseh državljanov, spoštovanju človekovih pravic in demokracije, možnosti voliti in biti izvoljen, omogočen mora biti dostop do mednarodnih institucij, ki varujejo pravice in svoboščine človeka. V prvem členu je tudi določeno, da se podpisnice obvezujejo k upoštevanju dogovora in sodelovanju z mednarodnimi organizacijami, ki bodo pomagale implementirati dogovor iz Rambouilleta. V drugem členu so predstavljeni ukrepi za vzpostavitev zaupanja: prenehanje uporabe sile, vračanje beguncev v njihove domove, neomejena dobava materialnih sredstev (npr. gradbenega materiala), neomejen dostop mednarodnih delavcev in Rdečega križa, ki bodo nudili pomoč prebivalcem Kosova, prepoved sprejemanja diskriminatornih odločitev, izpust zapornikov, ki jim je bila brezpravno odvzeta prostost, pomoč pri iskanju pogrešanih oseb in svoboda medijev (Interim Agreement for Peace and Self-Government In Kosovo).

Po preambuli sledi prvo poglavje, kjer so v prvem členu zopet določeni principi demokratičnega vodenja države oz. pokrajine. Pomembna so določila, ki govorijo o pristojnostih ZRJ na območju Kosova. Le-te so:

- ozemeljska celovitost;
- skupen trg, kjer mora ZRJ delovati tako, da Kosovo v tem pogledu ne bo diskriminirano;
- monetarna, obrambna ter zunanja politika in
- carinska politika, obdavčitev na zvezni ravni, volitve v zvezni parlament ter ostala področja, ki so določena z dogovorom.

Pomembni določili za Kosovo sta v tem poglavju tudi, da ostajajo meje nespremenjene in da na volitvah ne morejo kandidirati osebe, ki prestajajo kazni izrečene s strani Mednarodnega sodišča za bivšo Jugoslavijo. V drugem členu je določeno, kako bo ljudstvo predstavljeno. Republiška skupščina naj bi imela 120 predstavnikov, od katerih bi bilo 80 neposredno izvoljenih, 40 pa bi jih izvolili predstavniki lokalnih oblasti. Naloga skupščine bi bila sprejemanje zakonov na političnem, varnostnem, socialnem, izobraževalnem, znanstvenem in kulturnem področju. Zakoni naj bi bili sprejeti z večino prisotnih predstavnikov v parlamentu. V tretjem členu je definirana funkcija predsednika, katerega bi izvolila skupščina z večinskim glasovanjem. Njegove funkcije bi bile enake tistim, ki jih ima predsednik v parlamentarnem sistemu. Četrty člen določa delovanje izvršilne oblasti. V vladi naj bi bili predstavniki etničnih manjšin, ki dosegajo kriterije za etnično manjšino, na Kosovu. Sodno oblast naj bi predstavljali ustavno sodišče, višje sodišče in okrožna ter okrajna sodišča. Postopki na vseh inštancah naj bi potekala po splošno uveljavljenih normah in pravilih. Človekove pravice in svoboščine naj bi se ravnale po mednarodno uveljavljenih pogodbah in standardih (npr. Evropski konvenciji o zaščiti človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah). Sedmi člen prvega poglavja se ukvarja z etničnimi skupinami in pri rokovanju z njimi naj bi se uporabljali splošno priznani mednarodni standardi in Helsinška sklepna listina. Še posebej je poudarjeno varstvo kulturnih, jezikovnih in verskih značilnosti etničnih skupin²⁴. Vse skupine so podrejene kosovski in jugoslovanski zakonodaji, kjer pa je vsako diskriminatorno dejanje strogo prepovedano. V sporih med različnimi narodi naj posreduje kosovska skupščina.

Drugo poglavje se ukvarja z delovanjem policije in javno varnostjo. Tudi na tem področju delovanja neke družbe je prepovedano diskriminiranje bodisi na podlagi spola bodisi na podlagi etnične pripadnosti. Na tem področju bi sodelovale kosovske, republiške in zvezne oblasti, ki bi skupaj prispevale k večji varnosti civilistov. V tem poglavju je določeno, da naj povečanje števila policistov odobri predstavnik OVSE, ki je zadolžen za izvajanje misije na Kosovu. Pred sprejetjem odločitve se naj bi le-ta posvetoval z ustreznimi državnimi organi. Nacionalnostna sestava policijskih enot naj bi odražala delež nacionalne strukture v občini, kjer bi določena policijska enota delovala.

---

²⁴ Tu gre za uporabo dvo- ali večjezičnih topografskih tabel, uporabo maternega jezika v šolah, ustanavljanje medijev v lastnem jeziku, ohranitev kulturne dediščine ...

Po istem načelu naj bi bile sestavljene tudi zvezne policijske enote na Kosovu (carinska kontrola, mejna policija), v vsaki enoti pa naj bi bil tudi predstavnik KFOR-ja.

V tretjem poglavju je določen potek volitev. Tudi pri nadzorovanju volitev je prisotna OVSE, da ne prihaja do ponarejanja volilnih izidov ene etnične skupine na račun druge in da se zatrejo možni konflikti takoj ob izbruhu.

Četrto poglavje se ukvarja z ekonomskim razvojem Kosova. V njem je določeno plačevanje dajatev, delovanje pokojninske blagajne, gibanje blaga ... Mednarodna skupnost se zavezuje, da bo nudila humanitarno pomoč. Največ njene pomoči bo usmerjeno v vračanje beguncev v svoje domove, kjer bo imel glavno vlogo UNHCR. Poleg tega bo z rekonstrukcijo infrastrukture (vodovod, ceste, električna napeljava, šole, zdravstvene ustanove) pomagala pri ustvarjanju boljših življenjskih pogojev za prebivalstvo Kosova.

Peto poglavje opisuje delovanje t. i. Implementation Mission na Kosovu, katere naloga bi bila udejanjanje in monitoring določil, ki zadevajo civilne zadeve, kamor spada tudi reševanje medetničnih sporov. Pri reševanju sporov naj bi pomagal tudi varuh človekovih pravic, ki pa ne sme biti pripadnik naroda, živečega na območju bivše Jugoslavije ali sosednjih držav (Interim Agreement for Peace and Self-Government In Kosovo, 6. poglavje).

V sedmem poglavju je opisano sodelovanje z NATOM, ki naj bi prekinilo obstoječe konflikte. Prav tako se morajo podpisnice vzdržati vsakih demonstracij, ki bi lahko eskalirale v medetnične konflikte. Nadalje je določena nošnja in uporaba orožja, sodelovanje MUP-a s predstavniki mednarodne skupnosti in delovanje KFOR-ja. Le-ta bi po določenih dogovora iz Rambouilleta imel široko paleto pooblastil, in sicer od vzdrževanja miru do sodelovanja pri humanitarnih misijah. V tem poglavju je tudi sporen deseti člen, zaradi katerega srbski predstavniki niso hoteli podpisati tega dogovora. Deseti člen pravi, da bi NATO lahko uporabljal tudi ozemlje republike Srbije in ne samo Kosova.

Osmo poglavje vsebuje navodilo za sprejetje amandmajev k dogovoru in končne klavzule.

V četrtem poročilu Odbora za zunanje zadeve britanskega parlamenta lahko zasledimo mnenje, da je mednarodna skupnost favorizirala albansko stran v kosovskem sporu, kar se je odražalo tudi v omenjenem dogovoru. Prav tako naj bi bil dogovor obsojen na propad že od začetka, saj ni upošteval same strukture in evolucije konflikta, ki ne more biti rešen samo z vsiljevanjem rešitev eni ali drugi strani. Po mnenju drugih pa gre pripisati neuspeh zahtevam, ki jih je postavila srbska stran. Še posebej sporno je poglavje o vzpostavitvi oborožene misije NATO, saj je pred tem prišlo do pobojev v Račku, kljub temu da so bile prisotne sile OVSE, ki naj bi takšne dogodke preprečevale. Neuspeh dogovora gre pripisati tudi tihi obljubi o referendumu o neodvisnosti, ki je bil s strani srbske politike viden kot napad na avtonomijo in ozemeljsko celovitost države. Srbska stran oziroma takratni predsednik Slobodan Milošević se ni strinjal z »brezplačno oddajo« državnega ozemlja silam NATO, saj je prevladovalo mnenje, da takšen predlog pritiče le vojnim poražencem. Albanska stran oziroma OVK pa se ni strinjala s trimesečnim rokom o razpustitvi OVK, ki je po mednarodnih kriterijih veljala za teroristično organizacijo (povzeto po The Kosovo Crisis after May 1997). Na koncu lahko ugotovimo, da sta za neuspeh dogovora iz Rambouilleta kriva mednarodna skupnost, ki je favorizirala Albance, in Slobodan Milošević, ki je svojo politiko branil predvsem lastne interese in ne toliko interesov državljanov.

5.1.2 Resolucija VS OZN 1244

Resolucija 1244 je bila sprejeta desetega junija 1999. Sprejel jo je VS OZN na svojem 4011. zasedanju in je vzpostavila protektorat OZN nad Kosovom. Tudi ta mednarodno priznan dokument je bil sprejet z namenom, da se reši težek humanitarni položaj na Kosovu. Predhodnice Resolucije 1244 so bile Resolucija 1199 in Resolucija 1160.

Najpomembnejše točke Resolucije 1244 so:

- da v skladu s časovno določenim okvirom ZRJ odpokliče vse vojaške in paravojske enote z omenjenega območja (Resolucija 1244, 3. točka);
- da se v pokrajini razvrstijo civilni in varnostni delavci pod okriljem OZN (Resolucija, 5. točka);
- da bodo mednarodne varnostne sile odgovorne za opozarjanje na novonastale konflikte, omejevanje le-teh, demilitarizacijo OVK, pomoč pri humanitarnih akcijah, razminiranje terena, nadzor nad izvajanjem mejnih in carinskih postopkov ter za zagotavljanje svobode gibanja, za varno delovanje civilnih misij in ostalih mednarodnih organizacij (Resolucija 1244, 9. točka);
- VS pooblašča Generalni sekretariat OZN, da ustanovi mednarodno civilno misijo, ki bo pomagala vzdrževati avtonomijo Kosova znotraj ZRJ ter vzpostaviti začasno administracijo dokler se ne zgradi demokratičen način vladanja (10. točka);
- odgovornosti civilne misije bodo izvajanje administrativnih postopkov dokler bo to potrebno, organiziranje in nadzor nad začasnimi institucijami, ki naj delujejo v skladu z demokratičnimi načeli, ter kasneje prenos izvajanja administrativnih postopkov nanje, v skladu z Dogovorom iz Rambouilleta pospeševanje političnih procesov stabilizacije, demokratizacije in konsolidacije, podpora pri obnovi infrastrukture, vzpostavitev lokalne policije in skrb za red in mir, zaščita in promocija človekovih pravic (11. točka);
- poziv ZRJ, da omogoči neomejen dostop človekoljubnim organizacijam na Kosovo ter da sodeluje z njimi (12. točka);
- v 15. točki Resolucija zahteva demilitarizacijo OVK in ostalih albanskih oboroženih enot.

Enaindvajsetim točkam Resolucije sledita dva aneksa. S prvim aneksom je k Resoluciji 1244 dodana potrditev sklepov s strani zunanjih ministrov G-8²⁵. Tudi v drugem aneksu se podpisnice strinjajo z določili Resolucije. Dodani so še štirje predlogi, med katerimi izstopata dva, ki pravita, da je potrebna navzočnost na območjih z večinskim

---

²⁵ Države skupine G-8 so Kanada, Francija, Nemčija, Italija, Japonska, Rusija in Velika Britanija.

srbskim prebivalstvom in da je še naprej potrebna navzočnost na mejnih prehodih. Pri ekonomskem razvoju naj se izvaja Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo.

Komu pravzaprav služi Resolucija 1244? Srbi niso bili zadovoljni z njo, prav tako pa najdemo kritike le-te tudi med avtorji albanskega rodu. Xhaferi (2003) opozarja na paradoks same vsebine dokumenta, saj naj bi zanikal temeljne predpostavke, na katerih je bila OZN osnovana. V Resoluciji so kršene pravice naroda do samoodločbe, liberalizacije in dekolonizacije. Takšno napako si je OZN privoščila zavestno, saj sta se Kitajska in Rusija, ki sta stalni članci VS OZN, z bali za ozemlja in vzpon osamosvojitvenih teženj nekaterih svojih pokrajin, kot so Čečenija, Tajvan in Tibet. Poleg tega naj bi Resolucija podpirala ekspanzijo in nasilje Srbov nad Albanci, s tem ko je Kosovo priznано kot del ZRJ. Tudi pri tej pogodbi naj bi torej šlo za osvajanje geostrateških in geopolitičnih položajev ter za vzpostavljanje ravnotežja moči. Avtor se obregne tudi ob kršitev načel OZN – načelo do samoodločbe naroda, ki je nezdržljivo z načelom ozemeljske celovitosti.

Drugi avtorji (npr. Ingimundarson 2003) opisujejo in razpravljajo o stanju na Kosovu štiri leta po sprejetju Resolucije 1244. Avtor je mnenja, da bi glede na neučinkovit sodni sistem in razširjenost korupcije Kosovo po vseh ekonomsko-političnih zakonitostih moralo ostati brez tujih investicij. Z Xhaferijem sta enakega mnenja, da je temu tako zaradi geostrateške lege in strahu mednarodne skupnosti, da bi osamosvojitve pokrajine povzročila t. i. »domino efekt« in ogrozila stabilnost regije. V letu 2003 imajo oblast na Kosovu še vedno mednarodne sile pod okriljem OZN, NATO, EU in ZDA, obstoju vseh državotvornih institucij navkljub, ki pa, upravičeno rečeno, delujejo počasi in neučinkovito. Velik problem predstavlja nezanimanje srbske manjšine za vključitev v družbo, kar izkazujejo predvsem z neudeležbo na volitvah. Poleg tega pa uradni seznam srbskih beguncev ne obstaja. Ingimundarson nadalje zanika, da bi prebivalci Kosova želeli združitev z Albanijo in vzpostavitev t. i. velike Albanije, saj naj bi bile med Albanci na Kosovu in v Albaniji prevelike kulturne razlike, poleg tega pa tudi albanska vlada v Albaniji ne goji teženj po združevanju.

5.1.3 Dejavnosti Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE)

Misija OVSE je največja misija ločena od misij OZN. Njeno poslanstvo je vzpostavitev demokracije in demokratično delujočih institucij ter prizadevanje za uveljavitev človekovih pravic in pravne države (povzeto po <http://www.osce.org/kosovo/>). Stalni Svet je misijo na Kosovu ustanovil prvega julija 1999, čeprav je bila le-ta na področju bivše Jugoslavije prisotna že leta 1992. Tudi ta misija deluje na podlagi Resolucije 1244 in v skladu z njo delujejo na treh področjih:

- podpora demokratičnim institucijam;
- človekove pravice, dobro vladanje in lokalne skupnosti in
- javna varnost.

Delujejo po ključu t. i. proaktivnega opazovanja politik, katerega stopnje so opazovanje (monitoring), analiza, poročanje in priporočila za boljše delovanje (povzeto po <http://www.osce.org/kosovo/13194.html>). Omejevanje in postopno ustvarjanje etničnih napetosti se začne že v osnovnih šolah, in sicer s poučevanjem kulture in zgodovine na pristranski način. V povzetem poročilu o izobraževalnih sistemih na Kosovu je govora o neprimerno zastavljenih učnih načrtih srbskih in albanskih šol, ki bi za mirno sobivanje teh dveh etničnih skupin morali tej temi nameniti več pozornosti medkulturnemu dialogu. Zaradi tega prihaja do še večjega prepada med njimi. Najbližje medkulturnemu izobraževanju je uporaba iste šolske zgradbe in termina pouka v mestih Mogila in Binać. OVSE na tem področju med drugim predlaga tudi primerno usposobljeno učitelje, primerne prevode učbenikov, vpeljavo predmeta, ki bi učence in dijake poučeval o medkulturnem dialogu in pogostejše stike učencev različnih kulturnih okolij (Kosovo non-majority communities within primary and secondary educational systems).

Na internetni strani srbskega Ministrstva za Kosovo in Metohijo je podana kritika ministra Vuka Jeremića, da ima OVSE dvojne standarde delovanja. Enostranska razglasitev kosovske neodvisnosti in podpora OVSE le-tej naj bi bila znak, da v nekaterih primerih dotična organizacija podpira kršitev ozemeljske celovitosti, ustave in neodvisnosti ene države ter hkrati postavlja pod vprašanje legitimnost obstoja druge (povzeto po <http://www.kim.sr.gov.yu/cms/item/news/en.html?view=story&id=>).

Kritika samega delovanja OVSE leti predvsem na uresničevanju njihovih lastnih interesov in komunikacijo znotraj organizacije kakor tudi komuniciranje same organizacije z ostalimi mednarodnimi in lokalnimi igralci (del Re v Siani-Davies ur. 2003, 92).

5.1.4 OZN – UNMIK

Junija 1999 je bila v skladu z Resolucijo 1244 ustanovljena misija OZN na Kosovu z namenom, da pomaga pri vzpostavitvi institucij, ki jih imajo razvite demokracije, in ki bi omogočile mirno koeksistenco Srbov in Albancev. Sčasoma je iz »vršilca dolžnosti« teh institucij prešel v opazovalca in podpornika. Področja delovanja UNMIK-a so razdeljena v štiri stebre:

- humanitarna pomoč;
- civilna administracija pod okriljem OZN;
- demokratizacija in vzpostavitev institucij s pomočjo OVSE in
- rekonstrukcija ter spodbujanje gospodarskega razvoja v sodelovanju z EU.

Mednarodna skupnost pa pričakuje, da bo misija UNMIK-a aktivno sodelovala pri naslednjih aktivnostih:

- izvajanju javne administracije;
- promociji avtonomije in vzpostavitvi lastne vlade;
- spodbujanju političnih procesov, ki bi določili status Kosova v prihodnosti;
- koordinaciji humanitarne pomoči s strani mednarodnih organizacij;
- podpora pri rekonstrukciji infrastrukture;
- vzdrževanje pravne države in miru;
- promocija človekovih pravic in
- pomoč pri vračanju beguncev na njihove domove.

Da bi bili pozitivni rezultati hitreje vidni, je misija UNMIK ustanovila regionalne in občinske administracije, Centralni davčni urad, policijske sile in varnostne sile (povzeto po <http://www.un.org/peace/kosovo/pages/unmik12.html>).

V njenem poročilu o delovanju na področju prvega stebra (pravni red in vzdrževanje miru) iz leta 2004 lahko zasledimo, da prebivalci Kosova vedno bolj zaupajo policijskim silam UNMIK-a in lokalni policiji. Prav tako so ljudje začeli prijavljati zločine, s stabilizacijo razmer pa je upadlo število etničnih nesoglasij (povzeto po UNMIK Pillar 1, Police and Justice, Presentation Paper 2004).

Kai Eide²⁶ podaja razlago kritike delovanja misije UNMIK-a, ki naj bi bila žrtev mednarodne politike, ki za Kosovo ni imela jasne vizije, poleg tega priznava, da je misija v tem obdobju delovala izgubljeno in slabo organizirano. V prihodnje, meni Eide, bi bilo potrebno več sodelovati z EU in nanjo prenesti nekatere pristojnosti²⁷ (Eide 2004).

Murphy (2007, 80) je mnenja, da je pri njenem delovanju premalo sodelovanja med prej naštetimi stebri, premalo koordinacije pri operativnem delu in nesposobnost pri upravljanju z entiteto. Slabost je tudi pomanjkanje politične volje, da bi delovali v smeri prihodnje ureditve Kosova, avtor pa namiguje celo na sum korupcije med uslužbenci UNMIK-a in policijo. Jokić (2009) je pri korupciji znotraj UNMIK-a še bolj natančen, saj naj bi po povzemanju nemškega Der Spiegel izginila večina od skupno 2,3 milijarde evrov mednarodne pomoči, ki jo je Kosovo dobilo po letu 1999.

Tudi nevladna organizacija Human Rights Watch poroča o neuspelem delovanju misije, ki ni uspela zaščititi Romov, Srbov in Aškalijev (albansko govorečih Romov) med nasilnimi uličnimi protesti spomladi 2004. V svojem poročilu HRW navaja primer, ko so pripadniki srbske manjšine, ki so bili večinoma starejši in civili, morali čakati več ur, da so jih sile UNMIK-a in KFOR-ja prišle rešit. Po njihovem mnenju takšni primeri opozarjajo na ignoranco teh dveh institucij za kritiko. HRW tudi ni imel dostopa do poročil o neuspehah zavezitvah nasilnih konfliktov. Kljub temu pa organizacija v svojem poročilu poda naslednje zaključke:

---

²⁶ Kai Eide je bil leta 2005 posebni odposlanec VS OZN na Kosovu.

²⁷ To kritiko je potrebno jemati s časovno distanco, saj je bil članek Eideja objavljen pozimi 2004.

- nepripravljenost na posredovanje pri tako množičnih izbruhih nasilja, kar se UNMIK-u ne bi smelo zgoditi. K temu je botrovalo pomanjkanje analiz varnostnih tveganj;
- kadrovska podhranjenost misije UNMIK;
- neprimerna usposobljenost sil;
- nezadostno sodelovanje med misijo, KFOR-jem in kosovsko policijo ter
- napadi na samo infrastrukturo UNMIK-a (povzeto po Failure to Protect: Anti-Minority Violence in Kosovo, March 2004).

V intervjuju z Albinom Kurtijem, miroljubnim aktivistom in vodjo Gibanja za samoodločbo, lahko preberemo, da je s strani UNMIK-a prišlo tudi do smrtnih žrtev. Ko so kosovski Albanci protestirali proti Ahtisaarijevemu načrtu, so romunske enote v okviru UNMIK-a ubile dva Albanca in ranile več kot 80 protestnikov, saj naj bi po njegovem mnenju misija poskušala utišati takratno opozicijo (Einspieler 2009).

5.1.5 EU in Kosovo

Resolucija 1244 je postala temelj delovanja mednarodne skupnosti. EU se je obvezala, da bo na Kosovu delovala v okviru svoje Skupne varnostne in obrambne politike, in sicer na področjih vzpostavljanja pravne države in s podporo v civilnem delovanju. V te namene je bila na Kosovu ustanovljena Mednarodna civilna pisarna (International Civilian Office), ki bi pomagala Kosovu pri evropskem povezovanju. Komisija je organizirala konferenco donatorjev, da bi lažje izpolnila svoje cilje. S pridobljenimi sredstvi je v preteklosti in bo v prihodnosti še naprej pomagala pri projektih vzpostavljanja in spoštovanju pravnega reda ter pri repatriaciji beguncev (povzeto po http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/kosovo/financial_en.htm).

Naslednji veliki projekt EU pri pomoči Kosovu je civilna misija EULEX, ki kosovskim oblastem nudi podporo na področjih dela policije, sodstva in carine. Za razliko od misij UNMIK, je EULEX prisotna za tehnično podporo in svetovanje, ne pa kot oblast. Tudi EULEX deluje v skladju z Resolucijo 1244. V svoji izjavi se je EU zavezala, da bo

skozi EULEX še naprej razvijala neodvisen in multietničen sodni sistem in policijske sile. Policijske patrulje naj bodo etnično mešane, vodilno vlogo pa bo prevzela kosovska policija, medtem ko bodo policisti iz vrst EULEX-a le spremljevalci. Prav tako EULEX bdi nad etnično mešanimi carinskimi enotami in sodeluje pri vzpostavitvi stabilnega in pravičnega sodnega sistema (povzeto po <http://www.eulex-kosovo.eu>). Med drugim naj bi bila skrb EULEX-a tudi boj proti korupciji, prevaram in finančnim nepravilnostim. Vsakih šest mesecev bi uslužbenci EULEX-a pregledovali napredek, ki je bil storjen v preteklem obdobju, in določili nove cilje, ki jih bi bilo potrebno implementirati (povzeto po <http://www.eulex-kosovo.eu/?id=27>).

Kritika EULEX-a leti na slabo izvedbo uvajanja vladavine prava, saj naj bi sprejel obstoječe stanje na severu Kosova, kjer je močno prisotna srbska manjšina, namesto da bi aktivno sodeloval pri spreminjanju le-tega. Deda (2009, 4) v Poročilu KIPRED-a²⁸ ugotavlja, da je ob spomladanskem streljanju in podstavljanju bomb na predstavnike te misije in njihove avtomobile, le-ta medlo ukrepala v smislu kazenskega preganjanja, poleg tega pa se je trudila, da bi v javnost prišlo čim manj informacij o tem dogodku, saj bi bile s tem obelodanjene njihove šibkosti. Tudi srbski strokovnjak s področja etničnih odnosov Dušan Janjić²⁹ meni, da EULEX-u ne bo uspelo delovati, saj bi v primeru neuspeha lahko bila odprta pot za vrnitev srbske vojske na Kosovo (Potočnik 2008).

Naslednja institucija EU, ki je prisotna na Kosovu, je EUSR. EUSR je medvladno telo, ki predstavlja vseh 27 članic EU, na čelu katerega je Visoki predstavnik za Skupno zunanjo in varnostno politiko in Generalni sekretar Sveta. EUSR svetuje in podpira kosovske oblasti pri procesu približevanja Kosova EU, zagotavlja celotno koordinacijo prisotnosti EU na Kosovu ter sodeluje pri razvoju in utrjevanju človekovih pravic (povzeto po <http://www.eulex-kosovo.eu/?id=7>).

Tretja evropska ustanova, ki se ukvarja s kosovskimi političnimi razmerami, je European Commission Liaison Office. Njena naloga je ključna pri promociji

---

²⁸ KIPRED je inštitut za raziskavo politik in razvoj, ki je bil ustanovljen za proučevanje in vzpostavitev demokracije na pokonfliktnem Kosovu.

²⁹ Dr. Dušan Janjić je višji raziskovalec na Inštitutu za družbene vede in koordinator Foruma za medetnične odnose.

približevanja Kosovu EU. Zagotavlja stalen dialog med Republiko Kosovo in Evropsko Komisijo (povzeto po <http://www.delprn.ec.europa.eu/?cid=2,42>). V Enlargement Strategy Komisija nakazuje svoje preference, da se tudi Kosovo čim hitreje vključi v procese evropske integracije, vendar se bo pred tem moral izboljšati socio-ekonomski razvoj, potrebno bo okrepiti sodelovanje držav v regiji, rešiti vprašanja meja in okrepiti delovanje civilne družbe ter pridobiti javno mnenje za vključitev. Avtorji strategije ugotavljajo, da so zakoni in ustava v skladu z evropskimi pravnimi normami, dosti dela pa je potrebno še na področju odnosov med Srbi in Albanci, katerih izboljšava je na žalost večinoma le mrtva točka na papirju. Prav tako prihaja do jačanja vloge institucij kot so npr. parlament, vlada in sodišča, medtem ko je delovanje javne uprave še vedno neučinkovito, prav tako je megleno delovanje Protikorupcijske službe. Na področju človekovih pravic in varovanja manjšin prihaja do pomanjkanja delovanja v prid le-tem, čeprav so vzpostavljeni pravni okviri za njihovo varovanje. V zvezi s socialnimi in ekonomskimi pravicami mora Kosovo, po mnenju Strategije, storiti še mnogo. Pravice otrok in žensk niso dovolj upoštevane, antidiskriminatorna zakonodaja obstaja samo na papirju, lastninske pravice pa se ne upoštevajo. Jeseni 2009 bo predstavljena tudi študija, ki bo podala oceno o nadaljnjem približevanju Kosova EU (Enlargement Strategy and Main Challenges 2008–2009).

5.1.6 Ahtisaarijev načrt

Ahtisaarijev načrt je bil sprejet 26. marca 2007 in je predlagal politično ureditev Kosova ter rešitev etničnih sporov. Albancem je vlil upanje na neodvisnost, Srbom pa ponudil obširne pravice, zaščito in omogočil navezanost na Republiko Srbijo (<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4830>). Srbski parlament ga je že v začetku zavrnil, saj se Srbija ni hotela odreči delu države, medtem ko le-ta predlaga zastavo in himno Kosova, čeprav njegova samostojnost v samem predlogu eksplicitno ni nikoli omenjena. Kljub temu je Avni Arifi³⁰ mnenja, da brez Ahtisaarijevega načrta ne bi bilo neodvisnosti Kosova in da mora srbska manjšina postati konstitutiven in konstruktiven del kosovskih institucij (Videmšek 2008a).

---

³⁰ Avni Arifi je bil svetovalec treh ministrskih predsednikov in tiskovni predstavnik vlade Kosova.

Sam dokument je sestavljen iz splošnih principov in dvanajstih aneksov. Splošna načela, ki vodijo nadaljnji razvoj pokrajine oziroma kasneje države so:

- multietnična družba, ki bi temeljila na vladavini prava;
- enakost vseh državljanov in spoštovanje človekovih pravic in svoboščin;
- sprejetje ustave, ki bi določala upoštevanje najvišjih demokratičnih standardov vladanja, in mirno sobivanje različnih etničnih skupin;
- tržno, konkurenčno gospodarstvo;
- pravica Kosova do vključitve v mednarodne organizacije in podpisa mednarodnih pogodb;
- uradna jezika naj bosta albanski in srbski, medtem ko naj bo status turškega, bošnjaškega in romskega jezika urejena na lokalni ravni ali s posebnim zakonom;
- lastni državni simboli;
- prepoved združevanja Kosova s katero koli drugo državo;
- sodelovanje z Republiko Srbijo (s pomočjo skupne komisije za zagotovitev dobrih sosedskih odnosov) in
- možnost mednarodne skupnosti, da opazuje dogajanje v pokrajini.

V aneksih je natančneje določeno izvajanje v prvem poglavju določenih načel. Za rešitev medetničnih sporov so pomembni predvsem naslednji členi:

- Drugi člen načrta govori o ratifikaciji pomembnejših listin o človekovih pravicah in svoboščinah. Prav tako prepoveduje kakršnokoli diskriminacijo na podlagi rase, barve kože, spola, jezika, religije, politične opredelitve in pripadnosti narodu ali kulturi. Prepovedana je diskriminacija v sodnih postopkih, zaposlitvi, v uradnih administrativnih postopkih in pri javnem financiranju. Kosovo naj upošteva postopke pomiritve med etničnimi skupinami ter pri obravnavi zgodovinskih dogodkov.
- V tretjem členu je določeno, da je nujno potrebno, da se narodom, ki so prisotni na tem območju skozi daljše zgodovinsko obdobje, omogočijo vse pravice iz prejšnjih odstavkov. Prav tako naj za te manjšine poskrbi Kosovo, v smislu zaščite pravic in vzdrževanja varnosti ter participacije njihovih predstavnikov v političnih procesih.

- Četrty člen se ukvarja z begunci, ki so zaradi lastne varnosti morali zapustiti svoje domove. Vsem beguncem mora biti priznana pravica, da se vrnejo na svoje domove. Kosovo mora pri tem dejavno sodelovati, pri čemer pa naj mu bo v pomoč Visoki predstavnik OZN za begunce, ki bo imel nalogo podati svoje ugotovitve in bo po potrebi usklajeval vrnitev razseljenih prebivalcev z organizacijami, ki se ukvarjajo s to problematiko.
- Šesti člen določa, da se občinam (communities), ki so poseljene večinoma z manjšinami, dodeli posebna skrb za njihov razvoj.
- Za pomiritev medetničnih strasti je pomemben tudi sedmi člen, ki daje pravico Srbski pravoslavni cerkvi, da uživa posebno varnostno zaščito pod nadzorom mednarodne skupnosti in poseduje posest (povzeto po Ahtisaarijevemu načrtu).

Mnenja o predlogu ureditve Kosova, ki ga je zasnoval Martti Ahtisaari, so si bila od vsega nastanka le-tega nasprotujoča. Po mnenju strokovnjakov iz The International Crisis Group³¹ je siljenje Albancev k vztrajanju v skupni državi s Srbi nevarno zaradi ponovitve nasilnih konfliktov, saj Beograd ni podal nobene rešitve razen svojega mnenja, da mora Kosovo ostati znotraj meja Srbije. Prav tako v prejšnjih letih iz srbske prestolnice ni prišla nobena iniciativa o integraciji albanskih prebivalcev ali o dodelitvi znatne avtonomije Kosovu. V glavnem so vladajoči krogi v Srbiji pripomogli k še večjemu razkolu med tema dvema etničnima skupnostima, kar bi s časoma lahko vodilo do destabilizacije celotne regije (povzeto po <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4830>). Največji kritik izvedbe Ahtisaarijevega načrta je bila Rusija, katero s Srbijo vežejo kulturne, verske in zgodovinske vezi. Takrat ruski ambasador pri OZN Vitalij Čurkin, je zavrnil enostransko razglasitev kosovske samostojnosti, ki bi izhajala iz določil Ahtisaarijevega načrta, kot kršenje določil Resolucije 1244 in mednarodnega prava, poleg tega pa bi lahko povzročila odcepitev Abhazije in Južne Osetije. Ruski politiki so menili, da je vmešavanje Washingtona sporno, saj s tem le širi svoj interesni vpliv na področje jugovzhodne Evrope, kjer si je prav ruska federaciji skušala zagotoviti večji vpliv z vlaganji v plinske terminale (povzeto po <http://www.wsws.org/articles/2007/dec2007/koso-d24.shtml>). Kljub temu, kot ugotavlja

---

³¹ The International Crisis Group je neodvisna, nevladna organizacija (lahko bi jo označili kot think-tank), ki pripravlja rešitve in nudi svetovanje s področja preprečevanja konfliktov številnim nevladnim in vladnim organizacijam in institucijam.

Jokić (2009), ob prvi obletnici samostojnega Kosova, pa mednarodno priznanje te države ni izzvalo političnih pretresov na Balkanu ali verižnih odcepitev v državah s podobnimi problemi. Po mnenju Čurkina se Ahtisaarijev plan preveč posveča večinskemu albanskemu prebivalstvu, med tem ko bi se za rešitev spora moral osredotočiti na etnične manjšine (http://www.nytimes.com/2007/03/20/world/europe/20nations.html?_r=1).

Ahtisaarijevem načrtu pa niso nasprotovali samo Srbi, ampak tudi Albanci. Albin Kurti (Einspieler 2009) poudarja, da je le-ta dal preveč moči Srbom na Kosovu, ki lahko blokirajo parlament, ker jih nadzira Srbija. Druga slaba lastnost načrta je etnična decentralizacija, medtem ko je na Kosovu prisotna še vzporedna srbska oblast. Zaradi te bi lahko srbska manjšina ustanovila še vzhodni kanton, poleg severnega, ki že obstaja. S tem bi lahko prišlo do vzpostavitve albanskih enklav. Tretja pomanjkljivost je podrejenost pravoslavne cerkve srbski pravoslavni v Beogradu, saj so samostani in cerkve polne nacionalistične in šovinistične ikonografije, kar onemogoča pravoslavnim Albancem, da bi jih obiskovali, in zato obiskujejo katoliške. Poleg teh pomanjkljivosti se Kurti ne strinja načrtom, ker le-ta ne predvideva ustanovitve lastne vojske in Srbiji ne nalaga plačila vojne škode. Šesti razlog, zakaj Ahtisaarijev načrt ni primeren za rešitev krize na Kosovu je, ker naj bi le-ta skrbel le za »ohranitev stabilnosti krize«.

5. 2 Možne rešitve konflikta

Glede na to, da je Kosovo že skoraj dve leti stara samostojna država, bi bilo nesmiselno razmišljati v smeri ponovne priključitve k Srbiji. Poleg tega je delež albanskega prebivalstva kar 90-odstoten in bi bilo vsako dejanje v tej smeri le povod za nove konflikte. Menim, da bi se tako Srbija, Kosovo in mednarodna skupnost morale osredotočiti na mirno sobivanje vseh etničnih skupnosti. To pa je težko narediti. Srbi na Kosovu se namreč nikakor ne morejo sprijazniti z ločitvijo od matične domovine, Albanci ponovne priključitve ne bodo dopustili, poleg tega pa stiki med tema dvema skupnostma skorajda ne obstajajo, če pa že, so to bolj ali manj sporadični konflikti. Situacijo dodatno zaostrujeta tudi EU in ZDA, ki želita zamenjati UNMIK-ovo oblast za

albansko, čeprav temu nasprotujeta Rusija in uradni Beograd, ki menita, da se bo z vzpostavitvijo samostojne oblasti pritisk na srbsko manjšino na severu Kosova le še večal.

Menim, da je za mirno sobivanje Srbov in Albancev potrebno predvsem odprto komuniciranje in sodelovanje na ravni srbske skupnosti na Kosovu z državno oblastjo, sodelovanje kosovskih Srbov z Beogradom in sodelovanje Beograda s Prištino. Štiblar (2007, 53–54) je mnenja, da bi k temu pripomogli tudi razvojna pomoč s strani EU in ZDA, strogi pogoji za vključitev zahodnobalkanskih držav v EU in prisotnost mednarodnih sil za preventivo pred konflikti. Štiblar se pri konkretnih rešitvah naslanja na Harrisonovo delo *The Central Liberal Truth* (2006), ki predlaga naslednje izboljšave na različnih področjih:

- izobraževanja in vzgoja otrok (učenje tujih jezikov, izboljšava izobraževanja, polna pismenost);
- verskih reform (stroga ločitev cerkve/religije od države);
- institucionalnih reform (dostopne gospodarske politike v sodelovanju s tujimi investicijami, delovanje pravne države, izboljšava socialnih storitev, razvoj finančnega sektorja in trga ter zaščita zasebne lastnine);
- vzpostavitev kakovostnih univerz in študijskih programov, spodbujanje kulturnih izmenjav na področju znanstvenega dela;
- neodvisnost medijev in višja raven njihove kakovosti in
- bolj neposredna vključenost zasebnega sektorja v razvoj.

Pri reševanju etničnih napetosti se bodo morali tako Srbi kot Albanci sprijazniti z nekaterimi dejstvi, ne glede na to ali se z njimi strinjajo ali ne. Dejstvo je, da so Albanci s svojo visoko stopnjo rodnosti že zdavnaj naredili Kosovo albansko, saj so v tej državi večinski narod. Prav zaradi te značilnosti albanske družbe bi se morali Srbi sprijazniti z osamosvojitvijo Kosova, saj bi ob nadaljnji rasti albanskega prebivalstva lahko le-ti zahtevali še več ozemlja, kakor so ga dobili ob osamosvojitvi. Po drugi strani pa se mora kosovska politika zavedati, da so Srbi v državi manjšina, kateri v skladu z mednarodnimi pogodbami pripadajo številne pravice ne glede na odnose med večinskim

in manjšinskim delom prebivalstva in da je te pravice potrebno tudi spoštovati ter jih udejanjati.

V smislu političnega sistema bi prišla v poštev konsociativna demokracija, ki predvideva sodelovanje političnih elit različnih segmentov družbe predvsem na izvršilni ravni oblasti, medtem ko notranje zadeve te skupine urejajo same (npr. šolstvo, kultura). V tej smeri je sicer že nekaj narejenega, saj je v 120-članskem parlamentu 20 mest rezervirano za predstavnike manjšin, od katerih jih 10 zasedajo predstavniki srbske manjšine (<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,107>). V tem smislu je bil Dogovor iz Rambouilleta dobro sestavljen, saj je predvideval primerno zastopanost manjšin tako v političnih institucijah kot v državni upravi. Maleska (2003) v svojem članku³² poudarja, da nobena etnična skupnost ne sme povečati svoje varnosti, ekonomske in politične prednosti na stroške drugih etničnih skupnosti. Pogoj za to pa je obojestransko strinjanje. Etnične večine in manjšine naj se zavoljo mirnega sobivanja vzdržujejo radikalnih političnih dejanj, manjšina naj ne izkorišča veta, večina pa naj ne ustavlja demokratizacije družbe.

Markovic (1989) predlaga decoupling kot rešitev etničnih nesoglasij. Pri tem procesu gre za dogovor med manjšinskim in večinskim delom prebivalstva, ali hočejo živeti v isti državni skupnosti ali ne. Čeprav se je Kosovo že odcepilo, menim, da je to vprašanje vredno razmisleka, saj trenutno na ICJ poteka javna predstavitev mnenj držav o enostranski razglasitvi neodvisnosti najmlajše evropske države. V primeru decouplinga se teritorij države razdeli, prebivalstvu pa omogoči, da izbere, kje želi živeti. Avtor tukaj izpostavi zanj najpomembnejši kriterij za razdelitev. Meni, da naj del teritorija, ki je zgodovinsko, kulturno ali kako drugače pomemben za nek narod, preide v oblast tistega, ki se identificira z njim. Na Kosovu so to Peć in patriarhat v Peći, Dečanica in Prizren.

Kosovski premier Hashim Thaci se strinja z Ohridskim sporazumom in njegovo aplikacijo na stanje na Kosovu. V 78. členu aneksa št. 1 je določena ustanovitev posebnega parlamentarnega odbora za reševanje etničnih nesoglasij, ki je sestavljen iz

---

³² Avtorica v svojem članku piše o podpisu Ohridskega sporazuma, ki ureja odnose med Makedonci in Albanci, a se mi zdi smiselno prenesti njene misli na primer Kosova in konflikte med Srbi in Albanci.

članov parlamenta in predstavnikov manjšin. Naloga odbora je preučitev medetničnih odnosov in dajanje predlogov za uravnavanje le-teh. Parlament je obvezan, da te predloge upošteva pri iskanju rešitev za nastali problem (Ohridski sporazum 2001).

Medtem ko so zgoraj omenjene možne rešitve administrativno-upravne narave, pa je Velikonja (2003, 125) mnenja, da je rešitev za razvoj srbske države in albanskega naroda v tem, da se Srbi odpovedo velikosrbskim težnjam in kristoslavističnim religijsko-nacionalnim mitologijam, Albanci pa svoji »veri« v albanstvo.

6 SKLEPI

Tako kot pri večini konfliktov med narodi, so tudi temu konfliktu botrovale predvsem razlike v kulturi, ki so oblikovale različne narodne identitete z različnimi interesi, ki so posledično povzročile nesoglasja med Srbi in Albanci.

Na razvoj etničnih konfliktov na Kosovu je vplivalo več dejavnikov. Nekateri so prevladovali le v določenem zgodovinskem obdobju, drugi pa so vselej prisotni.

6.1 Vpliv religije na konflikte

Med prebiranjem primarnih in sekundarnih virov sem ugotovila, da je k nastanku etničnih konfliktov svoj delež prispevala religija prebivalstva na ozemlju Kosova. Zaradi različnih zgodovinskih okoliščin je na samo eskalacijo konflikta v nekaterih obdobjih vplivala bolj, v drugih pa manj. Maliqi (1996, 116–118) je mnenja, da so konflikti na Kosovu in v nekdanji Jugoslaviji pogojeni tudi z versko pripadnostjo, ki je odraz kulturnih, jezikovnih in gospodarskih cepitev v preteklosti, ter razkriva jedro sedanjih trenj. Velikonja (2003, 97) je podobnega mnenja, saj naj bi nacionalna, politična in končno vojaška mobilizacija ne bi bila dosežena brez verske utemeljitve, verske skupnosti pa so za dosego svojih ciljev potrebovale pomoč nacionalističnih

strank, vendar kasneje pravi (2003, 113–114), da so bile religije skupaj z miti del kompleksnejših razlogov za konflikte, ne pa neposreden vzrok zanje, poleg tega pa je na Kosovu prihajalo do spontanega verskega sinkretizma (mešanja elementov različnih veroizpovedi). Albanci naj ne bi spodbujali trenj zaradi islama kot takega, ampak so uporabljali domeno vere za izražanje nacionalnih in političnih ciljev. Verski ekstremizem naj na Kosovu ne bi obstajal, s čimer pa se ne strinjajo nekateri drugi avtorji (npr. Arvanites 2002, 43), ki opozarja na delovanje ekstremističnih mudžahedinov v okviru OVK.

Štiblar v svojem delu (2007, 131) povzema raziskavo BBC News o deležu muslimanov na Kosovu, ki je kar 90-odstoten, medtem ko je ostalih 10 % pripadnikov drugih religij, med katerimi prevladujejo pravoslavci. Po mnenju Velikonje (2003, 67–70) pa je verski pluralizem Albancev, ki se delijo na muslimane, pravoslavce in katoličane, vplival na oblikovanje albanske nacionalne zavesti, medtem ko je srbska stran »svojega« boga ponarodila in v ljudstvo zasejala strah pred t. i. zeleno transversalo Ankara-Tirana-Sarajevo, ki naj bi ogrožala srbski narod.

Vodovnik (2008) v svojem članku piše o večstoletni indoktrinaciji Srbov s strani pravoslavne cerkve, ki naj bi mentalno zastrupila srbsko ljudstvo s sovraštvom do Turkov in »Šiptarjev«, kar naj bi se po mnenju van Dartela (1996, 144) zgodilo iz strahu pred izgubo »svete zemlje«, pravoslavna cerkev pa je zato postala močna podpornica srbskega nacionalizma. V srednjem veku, ko so na ozemlje balkanskega polotoka vdirali Turki, je religija vplivala na sam družbeni položaj narodov, ki so tam živeli. Tisti, ki so se spreobrili v islam (večinoma so bili to Albanci), so imeli v družbi privilegiran položaj. Prvi konflikt na podlagi veroizpovedi se je zgodil koncem 17. stoletja, ko so se Beneška republika, Habsburžani in Poljska povezali v boju proti Turkom. Srbi so se kot pravoslavni bratje v veri borili na strani t. i. »Svete lige«, Albanci pa so šli v boj s Turki. Srbi so bili v tej bitki na strani poražencev, zato je velik del srbskega življa zbežal s Kosova, njihove posesti pa so zasedli Albanci.

Najpomembnejšo vlogo pri konfliktih je imela religija v obdobju pred nastankom narodov v 19. stoletju in je predstavljala glavno ločnico med tema dvema narodoma, saj so Albanci smatrali islam za religijo svobodnih, pravoslavje pa kot verovanje

podrejenih. V tem obdobju je eskaliral drugi večji konflikt, ko je prišlo do prve srbske vstaje proti turški oblasti, ravno Albanci pa so bili njeni glavni branilci. Srbom je ideja, da zapustijo oziroma iz rok izpustijo Kosovo, popolnoma nedopustna, saj je leta 1389 princ Lazar raje žrtvoval svoje življenje za »nebeško kraljestvo«, kot pa prepustil Kosovo, zibelko srbstva, Turkom (Bataković v Duijzings in drugi 1996, 3–4, 21). Smiselno se mi zdi omeniti še 16. člen Resolucije o delovanju Prve Prizrenske lige, ki pravi, da bo vsak, ki bo želel prenehati delovati v korist ciljem, ki jih le-ta določa, spoznan za izdajalca islamske vere, ki po mojem mnenju izraža poleg nacionalno-prebuditvenih teženj tudi boj za verske ideale.

V iztekajočih letih prejšnjega stoletja je omembe vredno delovanje raško-prizrenskega škofa Artemije, katerega delovanje izpostavlja tudi Velikonja (2003, 121–122). Artemije se je zavzemal za mirno sožitje sobivanje Albancev in Srbov na Kosovu, ki je zahodnim diplomatom priporočil rešitev kosovskega vprašanja s kantonizacijo. Tudi takratni patriarh Pavle je bil mnenja, da je sobivanje dveh versko različnih kultur na Kosovu možno, a le če se poišče ustrezna rešitev tako za Srbe kot za Albance. SPC je bila edina institucija v državi, ki je nasilje na Kosovu javno obsodila, in se po NATOVIH bombardiranjih distancirala od Miloševićevega režima.

Zaključim lahko, da je religija imela vpliv na konflikt, vendar ne v smislu »moj bog je edini pravilni«, vendar sprva preko družbene ureditve, kasneje pa v istovetenju religije in naroda pri Srbih.

6.2 Vpliv zgodovinskih okoliščin

S tem raziskovalnim vprašanjem sem želela ugotoviti, ali ni morda nastanek in razvoj medetničnih odnosov takšen kot je danes in kot je bil v preteklosti le posledica toka zgodovine. Dejstvo je, da je bil Balkan vedno stičišče dveh velikih civilizacij-islamske in krščanske, poleg tega ima tudi dober geostrateški položaj, kar je vplivalo na razvoj zgodovinskih dogodkov na tem območju. Predvsem velike sile v zgodovini so si ga

hotele vedno podrediti, pri tem pa samih prebivalcev oziroma njihovih političnih predstavnikov niso kaj dosti upoštevale.

Obdobje vladavine velikih imperijev se je začelo v srednjem veku s turškimi vpadi, ko si je ozemlje današnjega Kosova podredil Osmanski imperij. Turški imperij je s pridobitvijo Balkana pridobil nova ozemlja in novo vojaško moč, ki je bila v času njihovih osvajanj še kako dobrodošla. Posledica turške nadvlade je sprejetje islama med Albanci, ki je nadalje povzročil razkol med njimi in Srbi.

Naslednji imperij, ki je imel apetite na Balkanu, je bil avstrijski, ki se je s pomočjo Srbije vojskoval proti Turkom, saj je s tem po eni strani hotel zajezi širjenje vpliva islama v srednjo Evropo, po drugi strani pa so hoteli dostop do Jadrana. Kasneje je avstrijska monarhija začela podpirati Turke, saj je želela s tem oslabiti Rusijo. Markovic (1989) pravi, da je po nastanku srbske države v 19. stoletju le-ta predstavljala oviro nemškim in avstrijskim silam pri njihovem Drang nach Osten, zato so se slednje na berlinskem kongresu leta 1878 prizadevale, da Kosovo ne postane del Srbije.

Italija je s svojo imperialno politiko prav tako vplivala na razmere na Kosovu, saj ji je bil obljubljen ozemlje Kosova s tajnim londonskim paktom 1915, kasneje v drugi svetovni vojni pa je do kapitulacije leta 1943 le-tega tudi okupirala in vplivala na ideološko razcepljenost prebivalstva.

Rusija oziroma rusko cesarstvo je iskalo svoje mesto pod soncem tudi na Balkanskem polotoku. Uradno naj bi pomagalo srbskim vojaškim enotam zaradi pravoslavne vere, ki si jo delita ta dva naroda, čeprav se mi ob tem poraja vprašanje, če le ni to bila pretveza za dostop do Jadranskega morja in dalje proti Sredozemlju, saj so Turki bdeli nad Bosporjem in Dardanelami. Njen vpliv je po drugi svetovni vojni začel slabeti, saj je Tito prekinil diplomatske odnose s Sovjeti.

6.3 Vpliv velikosrbske in velikoalbanske ideje

6.3.1 Velikosrbska ideja

Od sredine 19. stoletja se začnejo pojavljati težnje po razširitvi države oziroma Kraljevine Srbije. Tedanja oblast je za Srbe proglasila vse prebivalce sosednjih držav (Bosne in Hercegovine, Hrvaške). O razširitvi meja države pa se začne govoriti in pisati med prvo svetovno vojno. Prvo se velikosrbska ideja pojavi v študiji Načertanije srbskega politika Ilija Garašanina, ki je bil bila hkrati temeljni dokument srbske zgodovine 19. stoletja. V njej je Garašanin predvidel razpad turškega cesarstva in načrtal smernice tedanje zunanje politike, in sicer z namenom združitve vseh Srbov ter povečanja svojega ozemlja zaradi strahu pred novo podreditvijo s strani takratne Rusije in Avstro-Ogrske. Srbija naj bi obnovila in dogradila nekdanje Dušanovo cesarstvo, ki je obsegalo tudi ozemlje današnje Republike Kosovo (Valentić v Brandt in drugi 1991, 41–43).

Pavić (v Brandt in drugi 1991, 156–160) razlaga velikosrbsko idejo srbskega geografa Jovana Cvijića, ki meni, da je širitev Srbije na Kosovo in naprej proti severni Albaniji nujno potrebna zaradi dostopa Srbije do morja, nima pa namena prepoditi tamkajšnjih Albancev z njihovih domov. Žuljić o Cvijiću piše, da je le-ta menil, da je srbsko ljudstvo najbolj razvito na balkanskem polotoku, in ima zato pravico, da se vsa področja, kjer živijo Srbi, lahko povežejo (v Brandt in drugi 1991, 328).

O Veliki Srbiji je pisal tudi Vuk Stefanović Karadžić, ko je v svojem članku Srbi svi i svuda zapisal, da Srbi živijo v tedanji Srbiji, Metohiji³³, v Bosni in Hercegovini, v Zeti, v Črni Gori, v Banatu, Bački, Sremu, na desni obali Donave, v Slavoniji, na Hrvaškem, v Dalmaciji in v celem jadranskem primorju od Trsta do Bojane (Čović v Brandt in drugi 1991, 24). Čović (v Brandt in drugi 1991, 28–30) piše, da je bila okupacija Kosova model velikosrbskih osvajalski teženj. Rešitev kosovskega vprašanje je leta 1939 predlagal srbski akademik Vasa Čubrilović, ki je bil mnenja, da je za uspešno

---

³³ Metohija je srbsko ime za Kosovo.

kolonizacijo »južnih krajev« Srbije nujno potrebno uporabiti brutalno silo in masovno izseljevanje Arnavtev, in sicer najprej z uporabo ideološkega aparata države, kasneje pa tudi represivnega. Čubrilović v svojem predavanju Izseljevanje Arnavev (v Brandt in drugi 1991, 109–116) predlaga, da je za ponovno naselitev srbskega življa in posledično ustvarjanje Velike Srbije potreben odvzem zemlje Albancem in dodelitev le-te srbskim priseljencem. V svojem načrtu širjenja Srbije se osredotoča predvsem na ozemlje, ki danes obsega Kosovo, saj je ta del Balkana strateškega pomena za državo in obstoj srbstva, saj bi s tem prekinili tudi ozemeljsko povezavo med muslimani iz Bosne in Sandžaka. Arnavte oz. Albance naj bi izselili v Albanijo in Turčijo, na Kosovo pa naselili Črnogorce, Hercegovce, Ličane in Krajišnike, ki so vsi sestavni del srbskega naroda.

Naslednji načrt za t.i. Veliko Srbijo je napisal Stevan Moljević. V svojem manifestu iz leta 1941 Homogena Srbija (v Brandt in drugi 1991, 141–147) poziva vso srbsko prebivalstvo na njihovem etničnem področju, tudi če so na nekem področju manjšina, da osnujejo homogeno Srbijo, saj bi s tem preventivno ukrepali, da se zločini muslimanov in Hrvatov iz prejšnje vojne ne ponovijo več. Meje nove velike Srbije naj bi obsegale tudi področje današnje Republike Kosovo. Na kar pa Moljević ni pomislil, je, da bi z zasedbo dela Albanije in Kosmeta Albanci zaradi združitve lahko postali močnejši.

Zadnji dokument, ki opravičuje širitev Srbije izven svojih meja, je leta 1986 objavljen Memorandum SANU. Med drugim je v njem zapisano, da se je na Kosovu zgodil genocid nad srbskim prebivalstvom, ki pa je ostal neopazen zaradi jugoslovanske parole o bratstvu med narodi SFRJ, in katerega krivca lahko iščemo v jugoslovanski ustavi iz leta 1974. Kljub ideološki pristranskosti pa so pisci Memoranduma pravilno predvideli, da v kolikor vprašanje medetničnih odnosov ne bo rešeno in vzpostavljena enakopravnost narodov, ki tam živijo, bo le-to postalo evropski problem. Pisci predlagajo, da je za rešitev problema ena izmed možnosti, da avtonomni pokrajini Kosovo in Vojvodina postaneta del Srbije, avtonomije pa bi imeli le toliko, da se ne bi rušila povezanost republike. Tomac (v Brandt in drugi 1991, 302–320) piše, da je delitev takratne jugoslovanske družbe na »naše in vaše« ter na »prijatelje in sovražnike« dala še dodatni zagon Slobodanu Miloševiću. Posredno je po avtorjevem mnenju

Memorandum vplival na odvzem lastnine, svobode in življenj ljudem na Kosovu, saj je takratna oblast namenoma ustvarjala strah pred »albanskim sovražnikom« z namenom, da bi poenotili srbski narod. Albance bi lahko naredili ubogljive samo s silo in terorjem. Realizacija Memoranduma je zahtevala, da Jugoslavija ne sme sprejeti konfederalne ureditve, saj bi s tem Srbija še težje obdržala Kosovo, saj bi se Albanci lažje identificirali za Jugoslovane kot za Srbe.

6.3.2 Velika Albanija

Resolucija Prve prizrenske lige je bila podpisana leta 1878 in je naznanjala narodno prebujenje Albancev. Z njo so se hoteli zoperstaviti Turkom ter ostalim sosednjim narodom in državam ter izrazili zahtevo po neodvisnosti. V njej zapišejo namero o obrambi ozemeljske celovitosti in vojaškem spopadu s Srbijo, če jim le-ta ne bo prepustila zasedenih ozemelj, ki naj bi ji pripadala. Prav tako se v sami resoluciji čuti negativna nastrojenost proti Srbom in Srbiji. V prvi prizrenski ligi je šlo predvsem za samo osvoboditev Kosova (povzeto po http://www.albanianhistory.net/texts19/AH1878_2.html), medtem ko je bil cilj druge prizrenske lige nastanek »Velike Albanije«. Pahumi (2009, 9) meni, da je ena izmed idej, ki je botrovala nastanku prizrenske lige ta, da so Albanci na področju t. i. Velike Albanije živeli že v času ilirskih naseljevanj balkanskega polotoka, in da imajo na podlagi tega status staroselcev. Ista avtorica govori tudi o želji po obrambi ozemeljske celovitosti in neodvisnosti (2007, 54).

Za velikoalbansko idejo se je borila tudi albanska narodna fronta z imenom Balli Kombetar. Clark (2002, 29) piše o odkritem sodelovanju z okupatorjem, katerega aktivnost je bila usmerjena proti na Kosovu živečim Srbom. Cilj bojevanja je bil ustanovitev Velike Albanije oziroma pridružitve Kosova k Albaniji. Markovic (1989) omenja pokole v Prizrenu, Kosovski Mitrovici, Peći in koncentracijskem taborišču v Prištini, ki jih je izvršil s strani Balli Kombetar ustanovljen Kosovski komite, ki si je prizadeval za priključitev Kosova k Albaniji.

Kot sem omenila že v poglavju o konfliktih, je prišlo med letoma 1918 in 1941 do razmaha kačačkega gibanja, ki je bil zopet usmerjen proti srbskim prebivalcem in takratni jugoslovanski buržoaziji, a bil kasneje zadušen.

Leta 1943 je bila ustanovljena Druga prizrenska liga, ki je po mnenju Batakovića (v Duijzings in drugi 1996, 8) ob pomoči albanske kvizlinške Skenderbegove divizije, še dodatno spodbudila maščevanje Albancev nad Srbi, ki so se po prvi svetovni vojni naselili na Kosovu. Tretja prizrenska liga je bila ustanovljena leta 1946 v ZDA.

Tudi v 90. letih 20. stoletja so obstajale težnje po združenih Albaniji. Duijzignis (1996, xx) opozarja na samooklicanega očeta albanskega naroda Rexhep Qosja, ki zagovarja združitev vseh albanskih etničnih območij na balkanskem polotoku in vidi v razpadu Jugoslavije edinstveno priložnost za združeno Albanijo. Čeprav je vpliv Qosje omejen, pa so se kljub temu na Kosovu pojavili posamezniki in skupine s takšnim radikalnim razmišljanjem.

Kljub temu, da sta oba naroda na določeni točki zgodovine načrtovala razširitev meja svojih držav, pa menim, da danes ne obstaja več želja kosovskih Albancev po združitvi z Albanijo, niti ta ni bila prisotna v 80. letih prejšnjega stoletja, saj kakor pravi Tromp-Vrkić (v Duijzings in drugi 1996, 49–50), je bila v tedanji Albaniji prisotna večja stopnja represije kot v Jugoslaviji. Tudi življenjski standard je bil v Jugoslaviji višji kot v Albaniji pod diktaturo Enverja Hoxhe. Vsekakor pa sta ideji o Veliki Srbiji in Veliki Albaniji spodbujali medetnične konflikte v stoletjih poprej, kakor tudi v vojnah ob razpadu Jugoslavije. Ideja o veliki Albaniji je omejena tudi z Ahtisaarijevim načrtom, ki sicer zagovarja nastanek samostojnega Kosova, a mu hkrati prepoveduje združevanje z Albanijo, medtem ko ideja o veliki Srbiji med posamezniki še vedno ostaja aktualna v primeru razpada BIH oziroma ob odcepitve Republike Srpske in njeni priključitvi k Republiki Srbiji, čeprav menim, da bi morala biti mednarodna skupnost enako pozorna na tako velikoalbanske kot velikosrbske težnje, s tem da je na prve rahlo pozabila.

6.4 Vpliv mednarodne skupnosti na konflikte

Kot sem omenila že v podpoglavju o vplivu zgodovinskega poteka na razmerje med Srbi in Albanci, je vpliv mednarodne skupnosti povezan s tem. Pri svojem raziskovalnem vprašanju sem se osredotočila na delovanje mednarodne skupnosti od 90. letih 20. stoletja do danes. Ugotovila sem, da je le-ta preveč osredotočena na legalen status Kosova, medtem ko manjšinam in konfliktom posveča premalo pozornosti. Moje mnenje je, da je v njenem delovanju začititi nekakšno simpatijo do albanskega dela prebivalstva, kar izhaja iz odnosa Miloševićeve politike do razpada Jugoslavije. Kljub temu pa srbska manjšina na Kosovu ni kriva za agresivno politiko nekdanjega vodje bivše države in se favoriziranje Albancev obrača k negativnemu javnemu mnenju te manjšine ter posledičnem nezaupanju vanjo.

Velik problem delovanja mednarodne skupnosti vidim tudi v pristopu k reševanju konflikta. Glede na to, da je mednarodna skupnost vodena v glavnem in večinoma s strani ljudi, ki prihajajo iz zahodnoevropskega ali severnoameriškega kulturno-vrednotnega področja, se reševanja konfliktov in pravnega statusa lotevajo v skladu s svojimi pogledi na svet. Medtem ko »zahod« doživlja zgodovino linearno in nekako pušča pretekle dogodke za sabo, pa Srbi in Albanci tok zgodovine doživljajo ciklično in vztrajno gojijo zgodovinski spomin, kar je razvidno iz njihove mitologije.

Ne glede na uspešnost delovanja mednarodnih misij na Kosovu, bodisi civilnih ali vojaških, lahko zaključim in potrdim, da so le-te imela velik vpliv na družbeno dogajanje na tem delu balkanskega polotoka.

7 LITERATURA

1. Altimari, Francesco, Hakif Bajrami, Dimitrije Bogdanović, Zekerija Cana, Jahja Drancolli, Hajredin Hoxha, Dušan Nečak, Albina Nečak-Luk, Shukri Rahimi, Skender

Rizaj, Janez Stanič, Drita Statovci in Aleksandar Stipčević. 1984. *Albanci*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

2. Arvanites, Nikolaos D. A. 2002. *Balkanski čvor. Sigurnosna dimenzija*. Beograd: ANDA Info.

3. *Avnojski sklepi z 2. zasedanja v Jajcu*. 1943. Dostopno prek: <http://www.arhiv.sv.gov.yu/a100008g.htm> (17. april 2009).

4. Banac, Ivo. 1984. *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji: porijeklo, povijest, politika*. Zagreb: Globus.

5. Bataković, Dušan. 1996. The Serbian-Albanian Conflict: An Historical Perspective. V *Kosovo-Kosova: Confrontation or Coexistence*, ur. Ger Duijzings, Dušan Janjić in Shkelzen Maliqi, 1-14. Nijmegen: University of Nijmegen, Peace Research Centre.

6. Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

7. --- 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

8. Bideleux, Robert in Ian Jeffries. 2007. *A history of Eastern Europe: Crisis and Change (2nd Edition)*. London, New York: Routledge.

9. Binter, Bogdan. 1947. *Južni Slovani v srednjem veku*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

10. Bolafi, Guido, Raffaele Bracalenti, Peter Braham in Sandro Gindro. 2003. *Dictionary of Race, Ethnicity and Culture*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

11. Brandt, Miroslav, Bože Čović, Slaven Letica, Radovan Pavič, Zdravko Tomac, Mirko Valentić in Stanko Žuljić. 1991. *Izvori velikosrpske agresije*. Zagreb: August Cesarec in Školska knjiga.
12. Clark, Howard. 2002. *Civil Resistance in Kosovo*. London in Sterling: Pluto Press. Dostopno prek: http://books.google.si/books?id=OTW9XKUmrxC&pg=PA29&lpg=2nd+league+of+prizren&source=bl&ots=NLdrf0kX8v&sig=oVaomStAk5ijxi3IgFYMSoBTyWg&hl=sl&ei=e8IKS6ksAaXoKC1Cg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=7&ved=0CCgQ6AEwBjgK#v=onepage&q=&f=false (24. november 2009).
13. Deda, Ilir. 2009. Kosovo at a crossroad: Decentralization and the creation of new municipalities. *Policy Brief Series* (14). Dostopno prek: www.kipred.net/site/documents/Kosovo_at_a_crossroad.pdf (4. oktober 2009).
14. del Ponte, Carla in Chuck Sudetich. 2009. *Gospa tožilka*. Ljubljana: Sanje.
15. del Re, Emmanuela C. 2003. When our men arrive: UNMIK's post-conflict administration of Kosovo. V *International Intervention in the Balkans since 1995*, ur. Peter Siani-Davies, 88–104. London: Routledge.
16. Djordjević, Dimitrije. 1989. Migrations during the 1912–1913 Balkan Wars and World War One. V *Migrations in Balkan History*, ur. Ivan Ninić, 115–129. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
17. Djuretić, Veselin. 1989. The Exodus of the Serbs from Kosovo in the Twentieth Century and its Political Background. V *Migrations in Balkan History*, ur. Ivan Ninić, 131–147. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
18. Dragojlović, Dragoljub. 1989. Migrations of the Serbs in the Middle Ages. V *Migrations in Balkan History*, ur. Ivan Ninić, 61–67. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.

19. Duijzings, Ger. 1996. Introduction. V *Kosovo-Kosova: Confrontation or Coexistence*, ur. Ger Duijzings, Dušan Janjić in Shkelzen Maliqi, xvii–xxvi. Nijmegen: University of Nijmegen, Peace Research Centre.
20. Eide, Kai. 2004. Kosovo: the way forward. *NATO review* (4). Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/english/opinion.html> (4. avgust 2009).
21. Einspieler, Vili. 2009. Kriza na Kosovu je stabilna (intervju z Albinom Kurtijem). *Delo*, 10–12 (28. februar 2009).
22. EULEX. 2009. *Programme Strategy*. Dostopno prek: <http://www.eulex-kosovo.eu/?id=27> (8. julij 2009).
23. EULEX. 2009. *The European Union Rule of Law Mission in Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.eulex-kosovo.eu> (2. junij 2009).
24. European Commission. *Kosovo under UNSCR 1244 - Financial Assistance*. 2007–2011. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/kosovo/financial_en.htm (2. junij 2009).
25. Gagnon, Valere Philip. 2004. *The Myth of Ethnic War: Serbia and Croatia in the 1990s*. Ithaca (N.Y.), London: Cornell University Press.
26. Glenny, Misha. 1999. *The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers, 1804–1999*. New York: Penguin books.
27. Hoge, Warren. 2007. *Russia Objects to U. N. Plan for Kosovo as »One-Sided«*. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2007/03/20/world/europe/20nations.html?_r=1 (3. avgust 2009).

28. Human Rights Watch. 2004. *Failure to Protect: Anti-Minority Violence in Kosovo, March 2004*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/reports/2004/07/25/failure-protect-0> (4. avgust 2009).
29. Ingimundarson, Valur. 2003. Pitting Democratic Standards against Sovereign Rights: The nature of International Rule of Kosovo. *New Balkan Politics* (7/8). Dostopno prek: <http://newbalkanpolitics.org.mk/napis.asp?id=11&lang=English> (1. junij 2009).
30. *Interim Agreement for Peace and Self-Government In Kosovo*. 1999. Dostopno prek: <http://jurist.law.pitt.edu/ramb.htm> (25. maj 2009).
31. International Crisis Group. 2007. *Kosovo: No Good Alternatives to the Ahtisaari Plan*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4830> (3. avgust 2009).
32. Jerman, Davorin. 2001. Slovenski tisk o Albancih v času balkanskih vojn. *Zgodovina za vse* 8 (1): 70–76.
33. Jezernik, Božidar. 1998. *Dežela, kjer je vse narobe: prispevki k etnologiji Balkana*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
34. Jokić, Branko. 2009. Albanci proslavljajo, Srbi nadaljujejo »kosovsko bitko«. *Delo*, 23–24 (21. februar 2009).
35. Karba, Dejan. 2009. Kosovo med UNMIKom in EULEXom. »Že na prvi pogled lahko ugotovimo, da tukaj nekaj ni v redu«. *Delo*, 16–18 (3. januar 2009).
36. *Kosovo and violation of OSCE principles*. 2009. Dostopno prek: <http://www.kim.sr.gov.yu/cms/item/news/en.html?view=story&id=12654&sectionId=11> (3. oktober 2009).

37. Maleska, Mirjana. 2003. Editorial: Kosovo and Macedonia. *New Balkan Politics* (7/8). Dostopno prek: <http://newbalkanpolitics.org.mk/napis.asp?id=5&lang=English>, (6. december 2009).
38. Maliqi, Shkelzen. 1996. Albanians between East and West. V *Kosovo-Kosova: Confrontation or Coexistence*, ur. Ger Duijzings, Dušan Janjić in Shkelzen Maliqi, 115–122. Nijmegen: University of Nijmegen, Peace Research Centre.
39. Markovic, Mihailo. 1989. Yugoslavia: Current Crisis and Future Trends. Tragedy of National Conflicts in “Real-Socialism”. *Praxis International*, November 2009. Dostopno prek: <http://marxists.anu.edu.au/archive/markovic/1989/kosovo.htm> (24. november 2009).
40. Mazower, Mark. 2008. *Balkan: od konca Bizanca do danes*. Ljubljana: Založba Krtina.
41. Mertus, Julie A. 1999. *Kosovo: how myths and truths started a war*. Berkley. Los Angeles, London: University of California Press.
42. Mitchell, Paul. 2007. *European Union sends »rule of law« mission to prepare for Kosovan independece*. Dostopno prek: <http://www.wsws.org/articles/2007/dec2007/koso-d24.shtml> (3. avgust 2009).
43. Murphy, Ray. 2007. *UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo*. Cambridge: Cambridge University Press.
44. *Ohrid Agreement*. 2001. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/police_and_internal_security/OHRID%20Agreement%2013august2001.asp (9. december 2009).
45. *OSCE Mission in Kosovo*. 2009. Dostopno prek: <http://www.osce.org/kosovo/> (9. julij 2009).

46. --- 2009. *Kosovo non-majority communities within the primary and secondary educational systems*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/kosovo/documents.html> (9. julij 2009).
47. --- 2009. *Overview*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/kosovo/13194.html> (9. julij 2009).
48. Pahumi, Nevila. 2007. *The Consolidation of Albanian Nationalism: The League of Prizren 1878–1881*. University of Michigan: History Honors Thesis. Dostopno prek: http://www.docstoc.com/docs/DownloadDoc.aspx?doc_id=3857295 (23. november 2009).
49. Petković, Ranko. 1978. *Balkan: ni »bure baruta« ni »zona mira«*. Zagreb: Globus.
50. Pirjevec, Jože. 2003. *Jugoslovanske vojne: 1991–2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
51. Potočnik, Peter. 2008. Brez konca jugoslovanske, a na začetku nove krize. *Delo*, 6–7 (16. februar 2008).
52. Povše-Tašić, Biserka in Predrag Tašić. 2001. *Balkan med vojno in novimi priložnostmi*. Ljubljana: Balkan Consulting Povše-Tašić in drugi.
53. Prizrenski komite za nacionalno varnost. 1878. *The Resolution of the League of Prizren*. Dostopno prek: http://www.albanianhistory.net/texts19/AH1878_2.html (22. november 2009).
54. Republic of Kosovo. Assembly. *Numerical Representation of the Kosovo Assembly*. 2009. Dostopno prek: <http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,107> (6. december 2009).

55. Republic of Kosovo. Ministry of Foreign Affairs. 2009. *Countries that have recognized the Republic of Kosova*. Dostopno prek: <http://www.ks-gov.net/MPJ/Home/tabid/161/ItemID/224/View/Details/Default.aspx> (3. april 2009).
56. Rizman Rudi, ur. 1991. *Študije o etnonacionalizmu*. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
57. Roskin, Michael G. 2002. *The Rebirth of East Europe*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.
58. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Peta knjiga. 1994. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
59. Smith, Anthony D. 2005. *Nacionalizem. Teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana: Krtina.
60. Štiblar, Franjo. 2007. *The Balkan Conflict and its Solution: Creating Conditions for Peace, Stability and Development in the Western Balkans*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
61. Tamir, Yael. 2008. *Liberalni nacionalizem*. Ljubljana: Krtina.
62. The European Commission Liaison Office to Kosovo. 2008. *Enlargement Strategy and Main Challenges 2008–2009*. Dostopno prek: <http://www.delprn.ec.europa.eu/?cid=2,60> (9. julij 2009).
63. --- 2009. Dostopno prek: <http://www.delprn.ec.europa.eu/?cid=2,42> (9. julij 2009).
64. *The Office of the European Union Special Representative*. 2009. Dostopno prek: <http://www.eulex-kosovo.eu/?id=7> (9. julij 2009).

65. Tromp-Vrkić, Nevenka. 1996. Kosovo and the disintegration of Yugoslavia. V *Kosovo-Kosova: Confrontation or Coexistence*, ur. Ger Duijzings, Dušan Janjić in Shkelzen Maliqi , 48–55. Nijmegen: University of Nijmegen, Peace Research Centre.
66. United Kingdom Parliament.2000. *Fourth Report of The Foreign Affairs Committee: The Kosovo Crisis after May 1997*. Dostopno prek: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaff/28/2809.htm> (3. oktober 2009).
67. UNMIK, United Nations Interim Administration Mission in Kosovo. 2004. *UNMIK Pillar 1 Presentation Paper*. Dostopno prek: http://www.unmikonline.org/justice/documents/PillarI_Report_June04.pdf (2. junij 2009).
68. --- 2009. Dostopno prek: <http://www.un.org/peace/kosovo/pages/unmik12.html> (2. junij 2009).
69. UNOSEK. 2007. *Predlog Marttija Ahtisaarija*. Dostopno prek: <http://www.unosek.org/unosek/enstatusproposal.html> unosek/en (2. avgust 2009).
70. van Dartel, Geert. 1996. A Catholic Response to the Serbian Orthodox View on Kosovo. V *Kosovo-Kosova: Confrontation or Coexistence*, ur. Ger Duijzings, Dušan Janjić in Shkelzen Maliqi , 48–55. Nijmegen: University of Nijmegen, Peace Research Centre.
71. Varnostni svet. 1999. *Resolucija 1244*, S/RES/1244/1999. Dostopno prek: <http://daccess-ods.un.org/TMP/2280344.html> (26. maj 2009).
72. Velikonja, Mitja. 2003. *Mitografije sedanjosti*. Ljubljana: Študentska založba.
73. Videmšek, Boštjan. 2008. Dan neodvisnosti. *Delo*, 10–11 (16. februar 2008).

74. Videmšek, Boštjan. 2008. Kosovo (tik) pred razglasitvijo neodvisnosti. *Delo*, 4–5 (16. februar 2008).
75. Vodovnik, Dejan. 2008. Leto 1989-vzrok in posledica. Za Albance čas revolucije, za Srbe čas kontrarevolucije. *Delo*, 8–9 (16. februar 2008).
76. Voje, Ignacij. 1994. *Nemirni Balkan*. Ljubljana: DZS.
77. Wolff, Robert Lee. 1974. *The Balkans in Our Time*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
78. Xhaferi, Arben. 2003. The Paradoxes of Resolution 1244. *New Balkan Politics* (7/8). Dostopno prek: <http://newbalkanpolitics.org.mk/napis.asp?id=22&lang=English> (28. maj 2009).